

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Andrea Stráníková

**Literatura pro mládež s tematikou holokaustu
v recepci žáků základní školy**

(Morris Gleitzman – Kdysi, John Boyne – Chlapec v pruhovaném pyžamu)

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Literatura pro mládež s tematikou holokaustu v recepci žáků základní školy (Morris Gleitzman – Kdysi, John Boyne – Chlapec v pruhovaném pyžamu)“ vypracovala sama a použila pouze uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Bc. Andrea Stráníková

Děkuji doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, za jeho ochotný přístup, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu tvorby práce poskytoval.

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretická část.....	9
1.1 Vývoj knih pro děti a mládež s tematikou holokaustu.....	9
1.1.1 Rok 1945 – 1948	9
1.1.2 Období padesátých let	10
1.1.3 Rok 1956 – 1968 (1970).....	11
1.1.4 Rok 1968 (1970) – 1989.....	12
1.1.5 Knihy vydané po roce 1989.....	12
1.2 Zobrazení tematiky holokaustu v současné literatuře	14
1.2.1 Zahraničí.....	14
1.2.2 Česká republika	18
1.3 Představení vybrané knihy Chlapec v pruhovaném pyžamu, John Boyne	21
1.3.1 John Boyne	21
1.3.2 Stručná charakteristika knihy	21
1.3.3 Děj	21
1.3.4 Struktura knihy	22
1.3.5 Titul knihy	22
1.3.6 Čas a prostředí knihy	22
1.3.7 Hlavní postavy knihy.....	23
1.3.8 Motivy	24
1.3.9 Zobrazení holokaustu	30
1.4 Představení vybrané knihy Kdysi, Morris Gleitzman	32
1.4.1 Morris Gleitzman	32
1.4.2 Stručná charakteristika knihy	32
1.4.3 Děj	33
1.4.4 Struktura knihy	33

1.4.5	Titul knihy	33
1.4.6	Čas a prostředí knihy	34
1.4.7	Hlavní postavy knihy.....	34
1.4.8	Motivy	35
1.4.9	Zobrazení holokaustu	41
2	Praktická část.....	43
2.1	Recepce knihy Kdysi žáky základní školy	44
2.1.1	Ukázka č. 1	44
2.1.2	Ukázka č. 2	47
2.1.3	Ukázka č. 3	48
2.1.4	Ukázka č. 4	48
2.1.5	Ukázka č. 5	49
2.1.6	Shrnutí práce žáků s ukázkami	50
2.1.7	Úkol č. 1	51
2.1.8	Úkol č. 2	53
2.1.9	Dotazník	55
2.1.10	Reflexe první knihy	59
2.2	Recepce knihy Chlapec v pruhovaném pyžamu žáky základní školy	61
2.2.1	Otázky k názvu knihy	61
2.2.2	Ukázka č. 1	61
2.2.3	Ukázka č. 2	63
2.2.4	Ukázka č. 3	64
2.2.5	Shrnutí práce žáků s ukázkami	65
2.2.6	Úkol č. 1	66
2.2.7	Úkol č. 2	67
2.2.8	Dotazník	69
2.2.9	Reflexe druhé knihy	72

Závěr	74
Seznam použité literatury.....	77
Přílohy	81
Anotace	97

Úvod

K výběru tohoto tématu diplomové práce vedla autorku především potřeba zviditelnit problematiku holokaustu, která bývá, dle vlastních zkušeností autorky, ve výuce českého jazyka a literatury na základní škole často opomíjena. Holokaust může být tedy často chápán jako pojem, který se žákům jeví jako z dávné minulosti, tudíž je pro ně často neuchopitelný a jen těžko zpracovatelný. Považujeme za velmi důležité s žáky toto téma probírat a věnovat se mu tak, aby byli seznámeni s naší poměrně nedávnou minulostí. Domníváme se, že výše zmíněné opomíjení zhoršuje celkové povědomí společnosti o problematice holokaustu. V této práci tak bude nastíněn možný způsob, jak dané téma v hodinách českého jazyka a literatury uchopit a jak s ním pracovat, tak aby žákům zprostředkoval základní informace o druhé světové válce, které se budou zaměřovat především na tuto problematiku. Dle našeho názoru lze výše popisovanou tematiku v hodinách žákům vhodně zprostředkovat například pomocí současně vydávaných knih pro děti a mládež zabývajících se druhou světovou válkou.

Tato diplomová práce zabývající se holokaustem a jeho vnímáním žáky druhého stupně bude rozdělena na dvě části, a to teoretickou a praktickou. V rámci teoretické části se pokusíme objasnit historický vývoj literatury pro děti a mládež s tematikou druhé světové války. V další části práce se budeme zabývat knihami pro děti a mládež věnujícími se této tematice, které vycházejí v současné době. K bližšímu rozboru byly vybrány dvě knihy, které dle našeho mínění danou problematiku zpracovávají nejvhodněji a nejlépe. První kniha nese název *Kdysi* a jejím autorem je Moris Gleitzman, druhá kniha se jmenuje *Chlapec v pruhovaném pyžamu* a jejím autorem je John Boyne. V rámci interpretace knih se budeme věnovat autorovi knih, stručné charakteristice, ději, struktuře knihy, titulu, času a prostředí, hlavním postavám, motivům a v neposlední řadě také zobrazení holokaustu.

Cílem diplomové práce je čtenáři zprostředkovat, jaké povědomí mají žáci druhého stupně základních škol o problematice holokaustu, jak je jimi vnímán, chápán a zda tomuto tématu rozumí. Autorka se v rámci praktické části práce pokusí zmapovat znalosti žáků o holokaustu a taktéž se pokusí navrhnout vhodné pracovní listy, které budou využitelné ve výuce zabývající se druhou světovou válkou v hodinách českého jazyka a literatury. Také nás bude zajímat práce žáků s ukázkami a schopnost nalézt v textu požadované odpovědi. Jako prostředek ke zjištění odpovědí na výše zmíněné body nám budou sloužit dvě současné knihy pro mládež zabývajících se druhou světovou válkou a tematikou holokaustu jako takovou. Z těchto dvou knih (*Kdysi* a *Chlapec v pruhovaném pyžamu*) autorka vybere vhodné ukázky,

které využije při tvorbě dvou souborů pracovních listů. Pracovní listy budou obsahovat vybranou ukázkou, ke které budou odkazovat dané otázky. Při práci žáků budou využívány metody kritického myšlení, především metoda předvídání a metoda podvojného deníku. V rámci pracovního listu budou taktéž formulovány úkoly, které se budou vztahovat k danému dílu.

1 Teoretická část

1.1 Vývoj knih pro děti a mládež s tematikou holokaustu

Tematika druhé světové války, okupace¹ či holokaustu² se objevuje v české i zahraniční literatuře od 40. let, především pak proniká do jednotlivých děl po ukončení druhé světové války. Téma okupace, holokaustu a celkově druhé světové války můžeme nalézt v různých druzích a žánrech literatury určené pro rozličné kategorie čtenářů, včetně knih určených pro děti a mládež. „*Jednotlivá díla se liší námětově a motivicky, žánrovou charakteristikou, měrou tematické služebnosti panující ideologii, významnou určitostí nebo naopak proměnlivostí dětských postav, napětím plynoucím z vnitřní státnosti či dynamičnosti zobrazovaných míst.*“ (Urbanová, 2004, s.162).

1.1.1 Rok 1945 – 1948

Hlavním tématem knih objevujícím se už v období 40. let je dítě strádající či dítě projevující svou statečnost za druhé světové války. Jedná se o téma, které prostupuje celou poválečnou dobou až do současnosti. Dále jsou v těchto letech publikována především díla, která byla sepsána za války a autoři většinou neměli možnost sepsané knihy vydat. Po ukončení druhé světové války vydávali svá díla především autoři, kteří si hrůzy války sami prožili. Častým poválečným jevem bylo také vydávání deníků, které jejich tvůrci vydat nemohli. Příkladem této praktiky je zahraniční dílo *Deník Anny Frankové*, které bylo vydáno v poválečné době otcem Anne Frankové (Čeňková, 2006).

Vlna volnosti, svobody a tolerantnosti, která se naší zemí po osvobození prohnala je typická tím, že se ve společnosti vyskytovaly nejrozmanitější názory, které autoři vtiskávali do svých děl. Tyto názory se spíše prolínaly, doplňovaly a stávaly se právě pro svou odlišnost zajímavými. Nejčastějším motivem příběhů byla válečná atmosféra plná ohrožení, strachu, bolesti a neklidu, která se v dílech objevovala. V této době se ještě nejedná o ideologickou propagandu pozvolna nastupujícího budoucího komunistického režimu, ale spíše o morální apel na společnost pramenící ze zkušeností z válečného období.

Vývoj příběhů pro děti můžeme dělit do dvou proudů. Prvním z nich je, vytvoření si jakési kostry příběhů, u které poté autor pouze obměňuje vedlejší informace. Většinou touto

¹ Akademický slovník cizích slov definuje: obsazení, zabránění, zábor (Petráčková, Krasu a kol, 1998, s. 540)

² Akademický slovník cizích slov definuje: (v letech 1933 – až 1945) Vyhlazování Židů i příslušníků jiných národů n. národností nacisty; úplná zkáza; zničení vůbec (Petráčková, Krasu a kol, 1998, s. 294)

kostrou bývá parta přátel, která se vydává na různé dobrodružné cesty. Klíčové pro tyto knihy je hra, zábava, touha se odlišit od svých vrstevníků. Hlavní naplní je také socializace hlavních hrdinů. Jako příklad tohoto směru můžeme uvést knihu z období okupace *Budík* od J. V. Plevly.

Druhým směrem, který je pro naše téma důležitější, jsou příběhy vracející se k prožitému dětství hrdinů. Jedná se o nejrůznější situace, mezi něž můžeme řadit mimo jiné traumatizující situace a zobrazení dítěte v době ovlivněné okupací. Mezi tento proud knih spadá Bohuslav Říha a jeho dílo *Na útěku*, Kamila Sojková s jejím dílem *Janiček* a asi nejznámější dílo této doby, které vzbudilo nejvíce ohlasů, *Říkali mi Leni* od Zdeňky Bezděkové.

S postupem času se do děl začíná dostávat komunistická propaganda. Vznikají tedy díla plná programového veselí a komunistického optimismu. Toto vše se upevňuje po komunistickém převratu roku 1948. Ideologická propaganda je v knihách značně podporována protifašistickým odbojem. Autoři byli často ztotožňováni se svými díly a podle děl se hodnotila jejich angažovanost v rámci socialismu. Často se tak stávalo, že autoři se buď odmlčeli, nebo začali zpětně přepracovávat svá díla. Dalšího přepracování si můžeme všimnout u děl *Malý boběš* od Josefa Věromíra Plevly či díla *Na Útěku*, kdy Bohuslav Říha nazval druhou verzi knihy *Stázka* (Urbanová, 1999).

Můžeme se také setkat s názorem, že knihy vznikající v této době s tematikou druhé světové války, nemůžeme brát jako historické, jelikož v této době byla válka vnímána jako současnost tehdejších autorů, nemohli bychom je tedy nazvat jako historická próza (Dokoupil, 1987).

1.1.2 Období padesátých let

Knihy vydávané v tomto období jsou plné komunistické propagandy, jejíž hlavním nástrojem se stávají nakladatelství, která v té době působila. Literatura pro děti a mládež byla vydávána pouze pomocí Státního nakladatelství dětské knihy, známé pod zkratkou SNDK (Urbanová, 1999).

Ruku v ruce s typickým antifašistickým postojem a současným vyzdvihováním osvoboditelů od okupace byl stejně tak jasným jevem vzrůstající antisemitismus, který byl vládnoucí stranou podněcován. Oslavován byl především boj komunistů s našimi utlačovateli, ale systematické vyhlazování Židů se zapomínalo zmiňovat zcela, nebo se zmínilo pouze na okraj (Holý, 2011).

Hlavním znakem knih pro děti byl především odklon a potlačení dětské psychiky. V těchto knihách nemá dětský hrdina nárok na vývoj a právo na chybu při poznávání svého já či poznávání světa. Hrdina vystupující v těchto dílech je plně vyžralý a dospělý, také si jde cílevědomě za svými cíli. Příhodné pro tuto roli je především dítě, které je nezatížené svou minulostí, proto vyzařuje požadovaný optimismus a štěstí (Urbanová, 1999). „*Vyhovovala představa dítěte předškolního věku nebo mladého školáka, protože pro ně je příznačná závislost na autoritách.*“ (Urbanová, 1999, s. 25).

V této době byl také přítomen problém, který celkově velmi ovlivňoval a značně komplikoval četbu mládeže. Jednalo se o to, že literatury pro děti a mládež byl velký nedostatek a nevěnoval se jí příliš velký prostor. Nedostatek byl především dobrodružné, historické a oddechové literatury pro děti a mládež (Chaloupka, Voráček, 1984).

Do tohoto období spadají například díla *Jurášek* J. Sosnara-Honzáka a *Pískle* J. Mareše či *A přece se dočkal* K. J. Beneše (Urbanová, 1999).

1.1.3 Rok 1956 – 1968 (1970)

Rok 1956 se nesl ve znamení uvolnění nejrůznějších norem, zákazů a v důsledku toho také literatury. Pozornost se opět otočila k literatuře pro děti a mládež, vedly se diskuze o tom, kam tato literatura směřuje a kam by měla směřovat. V tomtéž roce vyšel první časopis, který se věnuje teoretickému zázemí literatury pro děti a mládež *Zlatý máj*. Do popředí zájmu se dostávají noví a mladí autoři (Urbanová, 1999).

Tematika okupace byla často využívána jak v oblasti dětské literatury známými autory, tak, jak je výše zmíněno, těmi novými. Tento fakt poukazuje na to, že téma druhé světové války není neaktuální a přežití, ale že je stále v zájmu společnosti. Dále díky knihám svým dějem vracející se do válečného období, se autoři lépe působili na etickou výchovu současné mládeže (Chaloupka, Voráček, 1984).

Mění se celkový pohled na postavu dítěte v knize, kdy se pomalu opouští od didaktické funkce literatury a hrdina ale zároveň také celý příběh přestává být schématický. Dochází také k několika reedicím již vyšlých děl, např. *J. Foglara* či *Amálie Kutinové*. Mezi nejznámější díla této doby patří volné pokračování knihy *Říkali mi Leni Z. Bezděkové Štěstí přijde zítra* a dále *At' žije republika* od Jana Procházky, které se dočkalo také filmového zpracování. Mimo jiné bychom do tohoto období zařadili dílo *Práce* J. Mareše a *Horami jde březen* A. Pludka (Urbanová, 1999).

1.1.4 Rok 1968 (1970) – 1989

V tomto období dochází ke změně. Tematika druhé světové války již neplnila v literatuře tak velkou roli jako dříve a objevovala se často jako doprovodný motiv knih zabývajících se kritickým popisem minulosti (Holý, 2011).

Období normalizace se odrazilo taktéž na literatuře. Ve snaze vést děti již od útlého věku cestou socialismu byl vytvořen seznam zakázaných knih a autorů. Mnohým autorům tak bylo zakázáno publikovat pro děti, jako například Karlu Šiktancovi. Vzniklo tak hned několik proudů autorů. Jedním z nich byl proud spisovatelů, kteří se rozhodli opustit republiku. Dalším byl proud spisovatelů, kteří se báli zákazu vydávání, proto dělali drobné ústupky, aby se tak nedostali na seznam těchto zakázaných autorů. Posledním byl proud autorů, kterým již bylo zakázáno publikovat, tudíž museli vydávat knihy pod krycími jmény (Urbanová, 1999).

V šedesátých letech dochází k celkovému ústupu historické prózy a kvůli tomuto ústupu také k ústupu prózy zabývajících se druhou světovou válkou. Toto se mění v sedmdesátých letech, kdy zájem o historickou prózu, především o prózu s tematikou okupace, znovu roste (Chaloupka, Voráček, 1984).

V této době byly publikovány knihy jako *Vendula aneb Francouzština pro pokročilé* H. Frankové, *Hele, kluci, válka* B. Jírka, *Můj zcela nevhodný kamarád* V. Přibského, *Zapomenutá chuť čokolády* L. Romportlové či kniha B. Říhy *Dva kluci v palbě*. (Urbanová, 1999).

1.1.5 Knihy vydané po roce 1989

Období po roce 1989 je známé především jako období plné otevřenosti i volnosti. Značné uvolnění můžeme proto nalézt také v literatuře. Často docházelo k tomu, že daná svoboda v tvorbě často budila chaos a v literatuře se tak nacházelo mnoho děl, která byla kritiky vnímána jako nehodnotná (Urbanová, 1999). „Zvláště v nakladatelské praxi nastalo něco, co se může nazvat otevřeností, ale co bylo veřejností vnímáno jako chaos a literární kritikou je nazýváno estetickým pragmatismem a pokleslostí“ (Urbanová, 1999, s. 47).

Velmi příznačné pro toto období bylo, že už nedocházelo k usměrňování vydávání knih z hlediska politické moci, dále také hned několik nakladatelství ukončilo svou činnost a celkově se tak pozornost odklonila od kvality textu, což znamenalo především její zhoršení. Tím, že došlo k uvolnění literatury, bylo také velmi požadovaným přáním vydávat právě ty knihy, které v předchozím období byly zakazovány. Dále byla poptávka především o překlady

knih ze západních kultur, o pohádkové příběhy se zázrakem, knihy přímo určené pro děti a dospívající a s tím související knihy vyznačující se svou seriálovostí (Urbanová, 1999).

V této době vychází například *Zakázané holky* od H. Bořkovcové, *Bára Z. Půstkové*, *O chlapci, který se nestal číslem* od I. Klímy či *Perličky dětství* Věry Gissingové (Urbanová, 1999).

1.2 Zobrazení tematiky holokaustu v současné literatuře

Tematiku holokaustu můžeme nalézt v mnohých současných knihách pro děti a mládež. Touto problematikou se zabývají jak tuzemští autoři, tak také ti zahraniční. Následující kapitola reflektuje právě současnou tvorbu zabývající se druhou světovou válkou a zároveň je dělena na dvě podkapitoly, ve kterých člení autory na zahraniční a tuzemské.

1.2.1 Zahraničí

1.2.1.1 Uri Orlev

Jako první jméno autorka uvádí Uri Orlev, který se narodil ve Varšavě, kde také prožil své dětství. V období druhé světové války žil ve varšavském ghettu³ se svou matkou až do její smrti, do roku 1943. Poté byl přemístěn do koncentračního tábora⁴ Bergen-Belsen. Po ukončení války se natrvalo přestěhoval do Izraele, kde žije dodnes. Uri Orlev je prvním izraelským laureátem Ceny Hanse Christiana Andersena za literaturu pro mládež (Ulmanová, online 2013).

Ostrov v ptačí ulici (2013) patří k jeho nejznámějším dílům. Kniha se odehrává ve Varšavě, kde malý chlapec přežívá sám v opuštěné čtvrti ghetta zničeného potlačeným židovským povstáním. Čekání na návrat svého otce se protahuje až na několik měsíců, během kterých chlapce čeká mnoho nástrah, dobrodružství a překvapení. Kniha byla v České republice oceněna Zlatou stuhou roku 2014.

Kniha *Běž chlapče běž* (2014) vypráví příběh chlapce, jenž je zároveň poslední přeživší z jeho rodiny, který se protlouká světem v období války. Čtenář pozoruje, jak se chlapec vydává na dobrodružnou cestu s jediným cílem, a to přežít. Při této cestě přijde o mnohé, ale ve svém boji neustává a pokračuje dál.

Poslední kniha autora se nazývá *Domů ze slunečných stepí* (2017). Hlavním hrdinou knihy je opět chlapec, kterému je pouhých pět let. On i jeho rodina se musí vzdát všeho, opustit svůj starý život, jelikož začíná druhá světová válka. Opouští svou rodnou zemi a začínají nový život v Kazachstánu (ČBDB, online, 2019).

³ Akademický slovník cizích slov definuje jako: „za nacismu taková městská čtvrť pro internované Židy“ (Petráčková, Krasu a kol, 1998, s. 262).

⁴ Akademický slovník cizích slov definuje jako: „zařízení pro provizorní hromadné ubytování vůbec. Zařízení pro internaci vězňů donucených těžce pracovat.“ (Petráčková, Krasu a kol, 1998, s. 741).

1.2.1.2 Lois Lowryová

Narodila se roku 1937 v Honolulu. Autorka se ve své tvorbě věnuje mnoha žánrům, například sci-fi, historické beletrii či fantasy, ale ve všech jejích knihách nalezneme tematiku lidského spojení. Často ve svém díle zpracovává složitá témata, například její první kniha *A Summer to Die* se zabývá ztrátou sourozence a vlivem takové ztráty na rodinu. Její další kniha *Dárce* je dystopický román určený pro mladé čtenáře. Do její tvorby můžeme zařadit také humoristické příběhy, které ovšem nebyly přeloženy do českého jazyka. Lois Lowryová byla nominována na cenu Hanse Christiana Andersena v letech 2000 a 2004 (iBbY, online, 2019).

V knize *Spočítej hvězdy* (2015) se autorka věnuje tematice druhé světové války. V popředí děje stojí dvě dívky, nerozlučné přítelkyně, které si nikdy neuvědomovaly, že se něčím liší, až do chvíle, kdy vypukla válka. Příběh popisuje dětským pohledem skutečné události odehrávající se v Dánsku za druhé světové války, kdy dánští obyvatelé pomohli téměř 7000 Židům dostat se do bezpečí Švédska (Pilátová, online, 2015).

1.2.1.3 Aharon Appelfeld

Narodil se roku 1932 na území dnešní Ukrajiny do židovské rodiny. Appelfeld byl v průběhu války transportován do koncentračního tábora na Ukrajině, proto žil v odloučení od svého otce, jelikož matka zahynula již na začátku války. V pouhých deseti letech se mu podařilo z tábora uprchnout, do konce války se skrýval v ukrajinských lesích. Po skončení války emigroval do Izraele. Zemřel roku 2018 (Noveck, online, 2018).

Kniha *O holčičce z jiného světa* (2014) popisuje příběh dvou židovských chlapců ukrytých v lesích. Oba chlapce do lesa ukrývají jejich matky, které je tak chtějí ochránit před nebezpečím deportace. Maminky si každý večer chlapce přijdou opět vyzvednout, až jednoho dne nepřijdou a chlapci jsou tak odkázáni sami na sebe a na jejich vzájemnou pomoc. Oběma chlapcům k přežití pomáhá holčička, kterou náhodně potkají na pastvě. A právě na tuto holčičku odkazuje také název celé knihy.

Autor se i ve svých dalších knihách věnuje problematice židovství a druhé světové války, ale tyto knihy už nejsou určeny pro děti a mládež, tudíž zde nebudou dále rozebírány (Appelfeld, 2014).

1.2.1.4 Leon Leyson

Autor polského židovského původu v průběhu válečných let žil v židovském ghettu. Bylo mu pouhých třináct let, když ho jeho otec přivedl do Schindlerovy továrny. Tím se tak

vyhnul koncentračnímu táboru a Leon Leyson se stal nejmladším přeživším ze Schindlerova seznamu. Po válce pobýval tři roky v uprchlickém táboře, a poté emigroval do USA. Zemřel v lednu 2013 (Bülow, online, 2015).

Mezi jeho nejznámější díla patří kniha *Chlapec na dřevěné bedně* (2013). Podtitul knihy, který zní: *Jak se nemožné stalo možným... na Schindlerově seznamu*, čtenáři značně napoví, co bude námětem celé knihy. Už tedy podle podtitulu můžeme uhádnout, že se bude jednat o knihu s autobiografickými prvky ze života samotného autora (Leyson, 2013).

1.2.1.5 Loïc Dauvillier, Marc Lizano, Greg Salsedo

Autoři známí především pro svou knihu *Dítě s hvězdičkou* (2012). Kniha je tvořena v duchu komiksu a díky svým kresbám je určena především malým čtenářům. Hlavní postavou je Duňa, která vypráví svůj životní příběh své vnučce. Ve vyprávění se vrací zpět do svého dětství, které prožila jako židovská holčička ve světě zmítajícím se válkou (ČDBD, online, 2019).

1.2.1.6 Karen Levine a Fumiko Išioky

Karen Levine se narodila v Polsku, ale v průběhu života se přestěhovala do Toronta. Pracovala jako producentka rádiové stanice, ovšem v popředí jejího zájmu stálo také téma holokaustu. Díky tomuto zájmu se setkala s článkem, ve kterém se Fumiko Išioky pokoušela sestavit příběh dívky, jejíž kufřík se Fumiko dostal do rukou, tedy příběh o Haně Brady. Příběh jí natolik nadchnul, že se rozhodla o Haně napsat knihu.

Fumiko Išioky pracovala v tokijském muzeu pro studium holokaustu. Jejím cílem bylo co nejvíce přiblížit současným dětem příběhy odehrávající se v průběhu druhé světové války. Toho chtěla docílit tím, že dětem zprostředkovala kontakt s autentickými předměty pocházejícími z doby druhé světové války. Díky tomuto se jí do ruky dostal Hanin kufřík pocházející z Osvětimi. Fumiko kontaktovala bratra Hany Jiřího Bradyho, za jehož pomoci vznikla kniha *Hanin kufřík*.

Hanin Kufřík (2003) s podtitulem *Příběh dívky, která se nevrátila* vypráví příběh o dívce židovského původu Haně Bradyové, která pocházela z Nového Města na Moravě. Kniha je autentické biografické dílo, které je doplňováno fotkami z rodinného alba Bradyů. V knize jsou popisovány jak šťastné chvíle z Hanina dětství, tak také chvíle popisující deportaci rodiny do koncentračního tábora. V knize je mimo jiné popsáno pátrání Tokijského centra po osudu Hany a také její rodiny (Levine, 2013).

1.2.1.7 Anne Franková

Příběh židovské dívky, který promítla do svého deníku v průběhu druhé světové války, je velmi známý a mezi čtenáři oblíbený. Kniha jako taková do této kapitoly nepatří, jelikož byla vydána brzy po ukončení války. Je zde uváděna především z důvodu jejího nového komiksového vydání. Opětovné vydání knihy se uskutečnilo roku 2017 a za její grafickou podobou stojí dva muži. David Polonsky s Arim Folmanem Deník Anny Frankové zkrátili a převedli do grafického románu, a to vše za účelem zvýšení počtu čtenářů. Jejich cílem bylo knihu převést do stravitelnější podoby pro mladší čtenáře, pro které byl originál příliš složitý, tak aby byla kniha bližší jejich jazyku a zájem o knihu byl tak vyšší (Hospodářské noviny, online, 2018).

1.2.1.8 Jackie French

Je původem Francouzka, v průběhu života se ale přestěhovala do Austrálie, kde žije dodnes. Je tedy australskou spisovatelkou, historičkou a ekoložkou. Píše pro dospělé, mladé dospělé, a dokonce i pro nejmenší o historii a ekologii (French, online, 2018).

Hitlerova dcera (2009) je útlá kniha určená především dětem. Čtyři malé děti si každý den krátí dlouhou chvíli povídáním příběhů při čekání na autobus. Většinou se jedná o veselé historiky plné dobrodružství a napětí, až jednou začne vyprávět Anna příběh o Hitlerově dceři. Příběh všechny zúčastněné pohlcuje a vyvolává v nich mnohé otázky, nad kterými v průběhu knihy neustále přemýšlí. Anna pokračuje ve vyprávění každý den, až dětem přinese velkolepý konec (French, online, 2018).

1.2.2 Česká republika

1.2.2.1 Annika Tetzner

Autorka stojí na pomezí mezi českou a zahraniční literaturou zabývající se knihami pro děti a mládež s tematikou holokaustu. Annika Tetzner je autorka českého původu, která své dětství prožila v terezínském ghettu. Z celé rodiny přežila pouze ona a její bratr. Po válce se přestěhovala do Izraele, kde nyní působí jako malířka. Ve svých obrazech se věnuje především problematice druhé světové války.

Kniha oceněná Zlatou stuhou za rok 2012 nese název *Červená stuha aneb terezínské ghetto očima dítěte* (2011). Jedná se o povídkový soubor skládající se ze tří povídek. Autorka v knize zprostředkovává vlastní zkušenosti z dětství, tudíž kniha obsahuje autobiografické prvky. Příběhy jsou opírány o ilustrace, které stvořila sama autorka. Kniha je určena spíše mladším čtenářům (Zlatá stuha, online, 2012).

1.2.2.2 František Tichý

Mimo své spisovatelské schopnosti je František Tichý především pedagog. Je známý díky gymnáziu Přírodní škola, které založil a v jehož čele stojí dodnes. Ve svém životě se také věnuje studiu období protektorátu. Za touto pohnutkou stojí zřejmě jeho rodinná historie, jelikož jeho prastrýc byl popraven nacisty, z důvodu jeho zapojení se na odboji (Franková, online, 2018).

Kniha *Princ se žlutou hvězdou* (2014) s podtitulem *Život a podivuhodná putování Petra Ginze* je kniha popisující skutečný příběh o životě a tvorbě pražského chlapce s židovskými kořeny Petra Ginze. Chlapec si v období druhé světové války prošel hned několika tragickými místy, mezi něž patří také Birkenau, kde Petr zemřel. Jelikož jeho matka nebyla židovského původu, byl Petr nejdříve poslán do Terezína. Právě v Terezíně založil tajný časopis Vedem. Kniha obsahuje také mnoho autentických materiálů, které zatím nebyly jinde publikovány. Roku 2015 získala ocenění Zlatá stuha (Zlatá stuha, online, 2015).

Ve své druhé knize *Transport za věčnost* (2017) vycházel z korespondence svého vězněného prastrýce a také ze vzpomínek prastrýcovy manželky. Kniha se opět vrací k postavě Petra Ginze a jeho nejlepšímu příteli Honzovi (Tichého prastrýc). Když Petrovi nařídí transport do Terezína, jeho přítel Honza ho nenechává jet samotného. Tím začíná dobrodružství dvou chlapců, které je doplněno o autentické básně a reportáže z Vedemu. Kniha získala ocenění Magnesia Litera 2018 (Franková, online, 2018).

1.2.2.3 Petr Ginz

Ještě chvíli zůstaneme u Petra Ginze, který jako hlavní postava vystupuje v knihách Františka Tichého, jak je již psáno výše. Petr Ginz ve svém krátkém životě sám vytvořil pár textů, které si dnešní době můžeme přečíst.

Mezi ně patří kniha *Návštěva z pravěku* (2007). Dílo Petra Ginze se jako jediné zachovalo v celku. Je inspirováno příběhy Julese Verna a odehrává se v Africe, která je sužována příšerou ovládanou zlem. Kniha byla sepsána ještě před autorovým transportem do Terezína, do něhož ji Petr Ginz přivezl a kde se po válce našla. U nás *Návštěva z pravěku* vyšla roku 2007 a je zdobena autentickým přebalem, který si Ginz vytvořil (Cinger, online, 2008).

Deník mého bratra (2005) je soubor deníků Petra Ginze, které doposud nebyly publikovány a zveřejněny. Deníky si Petr vedl v letech 1941-1942 před svým transportem do Terezína. Kniha vyšla díky Petrově sestře Evě (dnes užívá jméno Chava Pressburger), která druhou světovou válku přežila. Deníky uvádí Petrova sestra vzpomínkovým textem. V knize se dále setkáváme i s útržky terezínských deníků Petra a Evy a dále s útržky z Petrových literárních prací, jenž se nám zachovaly. Knihu obohacují autentické Petrovy kresby (Pressburger, 2004).

1.2.2.4 Ivan Klíma

Významný český autor, který je v této práci zmiňován především pro knihu *O chlapci, který se nestal číslem* (1998). Jedná se o knihu určenou především pro menší čtenáře. Obsahuje ilustrace, které vytvořil výtvarník Bedřich Fritta, pražský židovský malíř. I on byl v průběhu války vězněn v koncentračním táboře Terezín, stejně jako Klíma. Fritta zde vytvořil obrázkovou knihu určenou pro svého malého syna Tomáše. Bedřich Fritta i jeho manželka zemřeli v průběhu války. Jediný, kdo přežil, je Frittův syn Tomáš. Obrázková kniha byla později obohacena o texty, které vytvořil právě Ivan Klíma (Pařík, 1998).

Kniha *O chlapci, který se nestal číslem* působí téměř až kontrastně. Na jedné straně se objevují dětské ilustrace, vyjadřující a podporující dětskou nevinnost a hravost. Oproti tomu stojí text popisující drsnost a surovost války. V knize vystupují reálné postavy, které nejsou pojmenované. Nalezneme zde malíře Bedřicha Frittu i jeho syna Tomáše, ale také tu je popisována postava černého panovníka znázorňujícího Hitlera (Klíma, 1998).

1.2.2.5 Veronika Válková

Je česká spisovatelka, pedagožka a historička. Její knihy jsou rozličné povahy, často publikuje v duchu fantasy, kdy se její příběhy odehrávají v zemi Éllad. Tyto příběhy vydává pod pseudonymem Adam Andres. Podílí se také na tvorbě nových učebnic dějepisu pro žáky druhého stupně. Dále díky jejímu historickému zaměření můžeme v její tvorbě nalézt historické knihy pro děti, a mimo jiné dílo věnující se problematice druhé světové války (Válková, 2019).

Terezínské ghetto: tajemný vlak do neznáma (2013) vypráví příběh malé holčičky Bary, kterou do období druhé světové války přenesou kouzelný atlas. Bára tak poznává pro ni zcela neznámou dobu, potkává zde přátele a potýká se strhujícími příběhy obyvatel terezínského ghetta. Na konci příběhu dostanou její přátelé lístky na transport. Bára nemá tušení, co je transport a kde končí, a proto se rozhodne do vlaku nastoupit s nimi. To se jí naštěstí nepodaří a až v bezpečí domova se dozvídá, co se s jejími přáteli vlastně stalo (Válková, 2013).

1.3 Představení vybrané knihy *Chlapec v pruhovaném pyžamu*, John Boyne

1.3.1 John Boyne

Narodil se v Dublinu v Irsku roku 1971. Studoval anglickou literaturu v Trinity College v Dublinu a kreativní psaní na University of East Anglia v Norwichu, kde byl oceněn cenou Curtice Browna.

Do této doby publikoval jedenáct novel pro mládež a pět pro mladší čtenáře, zahrnující i *Chlapce v pruhovaném pyžamu*, jenž byl bestsellerem číslo 1 v New Yorku. Dílo bylo také úspěšně zfilmováno společností Miramax feature film. Bylo prodáno více než 9 miliónů kopií po celém světě.

John Boyne je pravidelným recenzentem knih v časopise *The Irish Times*. V roce 2012 byl oceněn cenou Hennessy Literary 'Hall of Fame' za jeho dílo. Dále získal tři irské knižní ceny, a to v kategoriích Children's Book of the Year, People's Choice Book of the Year and Short Story of the Year. Vyhrál také řadu mezinárodních literárních ocenění a cenu míru Gustava Heinemanna v Německu. V roce 2015 získal čestný doktorát z University of East Anglia. Jeho novely byly vydány ve více jak padesáti jazycích.

Jeho nejnovější román, *Ladder to sky*, byl vydán v srpnu 2018. Právě rozpracovaná novela jménem *My brother's name is Jessica* pro mladší čtenáře bude publikována v dubnu 2019 (Boyne, online, 2018).

1.3.2 Stručná charakteristika knihy

Kniha *Chlapec v pruhovaném pyžamu*, originálním názvem *The Boy in the Striped Pyjamas*, byla poprvé vydána v roce 2006 ve Velké Británii. V České republice kniha vyšla poprvé roku 2008 v nakladatelství BB art. Druhé vydání vyšlo roku 2017 v nakladatelství Slovart. Do českého jazyka knihu přeložila Jarka Stuchlíková.

Dílo *Chlapec v pruhovaném pyžamu* bylo také zfilmováno 26. září 2008 Markem Hermanem, jenž k filmu napsal také scénář. V hlavních rolích excelují Asa Butterfield a Jack Scanlon (Boyne, 2017).

1.3.3 Děj

Devítiletý chlapec Bruno nikdy nic neslyšel o konečném řešení židovské otázky nebo o holokaustu. Netušil také nic o hrozném utrpení a neštěstí, které bylo páčáno jeho zemí na

obyvatelích Evropy. Vše, co ví je, že byl donucen se přestěhovat z pohodlného a šťastného domova v Berlíně do domu uprostřed nekončící pustiny, kde není nic zajímavého a nikdo, s kým by si mohl hrát.

Pocity nudy ho doprovází všude, dokud nepotká Šmuela, chlapce, který žije v podivném paralelním světě, na druhé straně přilehlého plotu. Lidé na této druhé straně nosí zvláštní uniformu, pruhovaná pyžama. Tato pyžama všechny obyvatele spojují, jedno takové dokonce nosí i Šmuel. Brunovo přátelství se Šmuelem mu umožní prozkoumat záhadný život za plotem. Při zkoumání toho, čeho je nevědomky součástí, ho toto přátelství přivede do situace, kdy je zařazen do strašlivého procesu a jeho nevinná zvědavost ho přivede ke kruté pravdě (Boyne, online, 2018).

1.3.4 Struktura knihy

Knihy má celkem 184 stran, které jsou v knize rozděleny do dvaceti kapitol, jejichž názvy nesou stěžejní děj a shrnují tak podstatu celé kapitoly. Děj je vyprávěn er- formou pomocí jednoho nezávislého vypravěče, který nikterak nevstupuje do děje, pouze příběh vypráví (Boyne, 2017).

1.3.5 Titul knihy

„Základní funkce titulu spočívá v tom, že označuje dílo, podává čtenáři první informaci o něm.“ (Všetička, 1992, s. 43).

Chlapec v pruhovaném pyžamu, v originále *The Boy in the Striped Pyjamas*, je název, který nám naznačuje do určité míry hlavní tematiku celé knihy. Obecně jsou lidé oblečení v pruhovaném oblečení bráni jako lidé někde uvězněni, což je i případ jedné z hlavních postav, Šmuela. Po hlubším zamyšlení můžeme dojít k myšlence, že Židé uvězněni v koncentračním táboře byli oblékáni právě do oblečení s pruhy, tudíž nás samotný název může dovést k hlavní tematice díla. Dále je důležité vyzdvihnout slovo pyžamo v názvu knihy. Dle autorky této práce má právě ono slovo pyžamo zdůraznit dětský pohled na danou problematiku, jelikož oděv uvězněných Židů může opravdu dětským očím připadat jako pyžamo, ovšem dospělý jedinec by tento oděv jako pyžamo nazval jen zřídk (Boyne, 2017).

1.3.6 Čas a prostředí knihy

Prostředí je v knize pevně ukotveno. Děj se z počátku knihy odehrává v Brunově rodném Berlíně, ale postupně se přesouvá do nového domova, kde Brunův otec plní funkci nového komandanta. Děj se tedy v průběhu dalšího vývoje knihy odehrává v bezprostřední

blízkosti tábora, buď v novém domě Bruna, v okolí koncentračního tábora či v závěru knihy v koncentračním táboře.

Čas je taktéž v knize ukotven. Dílo svým dějem časově spadá do období druhé světové války a děj plyne chronologicky. Určité pasáže z knihy jsou vypravovány retrospektivně, například Brunovy vzpomínky na prarodiče (Boyne, 2017).

1.3.7 Hlavní postavy knihy

1.3.7.1 Bruno

S Brunem a jeho rodinou se setkáváme ve chvíli, kdy se Bruno dozvídá, že se jeho rodina stěhuje z Berlína pryč. Celá tato situace je pro něj naprosto nepochopitelná a je kvůli ní velmi rozzuřený a zároveň také nešťastný. Bruno je nucený odejít do naprosto neznámého prostředí, které je pro něj nepřijatelné, nezáživné, a především je velmi daleko od všech svých přátel.

Ačkoliv pochází z rodiny, jejíž hlavou je vysoce postavený důstojník SS. Sám Bruno nemá tušení, co to znamená a jaký dopad to na jeho život a život jeho okolí má. Netuší nic o ideologii, které jeho rodina věří a pracuje pro ni, a proto zcela nechápe nové prostředí, do kterého se přestěhovali, stejně jako vůbec nerozumí záhadnému objektu s jeho obyvateli za plotem obydlí, do kterého se musel proti své vůli nastěhovat.

Bruno je chlapec velmi zvědavý, který nemá příliš přehnané požadavky, chce pouze nějakého kamaráda, se kterým by trávil čas a ten mu tak zpříjemnil jeho nový domov. Jelikož potřebuje společnost a nejlépe společnost ve svém věku, vydává se na průzkum, při kterém potkává Šmuela.

Bruno si v knize často pokládá otázky, na které se snaží nalézt odpověď. Čtenáři je dovoleno pozorovat jeho myšlenkové pochody, které přispívají k celkové atmosféře díla, jelikož příběh má být vypravován očima dítěte. Přestože situaci odehrávající se v knize příliš nerozumí, postupně mu určité souvislosti začínají dávat smysl.

„Často pozoroval, že se lidé z jeho strany plotu ocitli na druhé straně, a zároveň bylo jasné, kdo komu poroučí. Pyžamoví lidé se bleskově stavěli do pozoru, kdykoliv se ocitli poblíž vojáků, někdy padali na zem a mnohokrát se stalo, že se z té země už nezvedli a museli být odneseni.“ (Boyne, 2017, s. 89–90).

1.3.7.2 Šmuel

Jsou si s Brunem v mnohém velmi podobní ale zároveň velmi odlišní. Stejně jako Bruno se Šmuel vyrovnává se ztrátou svého starého domova, který byl taktéž donucen opustit. Dále mají s Brunem společný věk a přesné datum narození.

Šmuel je na rozdíl od Bruna židovského původu, což pro něj znamená život na druhé straně plotu, který oba chlapce odděluje, tedy v koncentračním táboře. Před tím, než byl násilně odvečen do Osvětimi, kde ztratil celou svou rodinu, žil v početné rodině hodináře v Polsku.

Stejně jako Bruno jeho životní situaci zcela nerozumí, je zde znát i dětský Šmuelův pohled, kvůli kterému si zcela neuvědomuje jak velké nebezpečí jemu a jeho rodině hrozí. Na rozdíl od Bruna si už mnohými strastiplnými situacemi prošel, tudíž se na jeho život nedívá tak bezstarostně jako Bruno, který má zcela zkreslený pohled na danou věc. Ačkoliv se Brunovi několikrát pokouší vyličit svůj životní příběh, setkává se vždy s určitým zlehčením a nepochopením z Brunovy strany.

Šmuel stejně tak jako Bruno potřebuje přítele, na kterého se může obrátit. Bruno mu poskytuje útočiště před všemi hrůzami, kterého ho neustále obklopují a zároveň je také zdrojem obživy, jelikož mu Bruno často nosívá jídlo navíc.

1.3.8 Motivy

1.3.8.1 Leitmotiv války

Za leitmotiv⁵ v této knize můžeme jednoznačně určit motiv války, konkrétně druhou světovou válku. Válka prostupuje celým dílem a ovlivňuje jak celý děj knihy, tak také jednotlivé postavy. Ani jedna z hlavních postav knihy si válku neuvědomují. Vědí, že se děje něco jiného, zvláštního a možná i zlého, ale nenazvali by danou situaci válkou. Ačkoliv si ji zcela neuvědomují, válka je obklopuje velmi silně a ovlivňuje tak celé jejich životy.

1.3.8.2 Motiv smrti

Taktéž prostupuje celým dílem, ale jelikož hlavní postavy knihy jsou dva malí chlapci, tak přítomnost smrti zcela nepocítují. Zvlášť ne Bruno, který s ní téměř nepřišel do kontaktu, vyjma smrti babičky. Šmuel si smrt uvědomuje mnohem více než Bruno, protože je v bezprostřední blízkosti hrůz a tragédií, které s sebou nese život v koncentračním táboře.

⁵ Akademický slovník cizích slov definuje jako: „*motiv procházející celým literárním dílem, příznačný motiv.*“ (Petráčková, Krasu a kol, 1998, s. 454).

Přestože je smrt v celém díle přítomna, není zde přímo vyřčena či popsána. Na konci knihy se se smrtí setkáváme, kdy dochází k úmrtí obou chlapců, ale i v tomto případě zde není smrt přímo jmenována.

„Bruno pozvedl obočí. Nějak si to nemohl srovnat v hlavě, ale usoudil, že to bude nejspíš kvůli dešti, aby se náhodou někdo nenachladil. Pak nastala černočerná tma a rozpoutal se strašlivý chaos, ale přesto přese všechno Bruno dál pevně držel Šmuelovu ruku ve své a nic na světě by ho nepřimělo, aby ji pustil.“ (Boyne, 2017, s. 182).

1.3.8.3 Motiv přátelství

Přátelství je další z hlavních motivů knihy. Přátelství tu zde má především podobu vztahu mezi ústředními postavami Šmuelem a Brunem. Ačkoliv by se toto přátelství mohlo jevit jako velmi problematické, vzhledem k původu obou chlapců, v knize vyplyne zcela samovolně a přirozeně. Chlapci si uvědomují svou rozdílnost, ale také to, co mají společného a o to víc je přátelství poutá k sobě. Právě ono přátelství oba chlapce vytrhává z jejich běžného života a pomáhá jim překlenout těžké chvíle, které prožívají.

Bruno ze všeho nejvíce postrádal přátele, které byl nucen zanechat v Berlíně a Šmuel mu tuto ztrátu pomáhal překonat.

„Den po dni si zvykal na Oušic a ze svého nového života už nebyl tak nešťastný. Protože si teď nemohl stěžovat, že si ani nemá s kým popovídat. Každé odpoledne po skončení učení se totiž vydal dlouhou cestou podél plotu, potom se posadil na zem a povídal si se svým novým přítelem Šmuelem až do doby, kdy přišel čas k návratu, a to mu vynahrazovalo všechny ty měsíce, kdy se mu tolik stýskalo po Berlínu.“ (Boyne, 2017, s. 117).

Pro Šmuela bylo přátelství také velmi důležité, díky němu prožíval alespoň krátké chvíle štěstí, během kterých mohl zapomenout na hrůzy, kterými si procházel. Zároveň toto přátelství pro něj znamenalo také obživu. Bruno Šmuelovi čas od času přinesl jídlo. Ale i v tomto případě je vidět, že Brunovi zcela jasně nedochází, jak vážná nebezpečí Šmuelovi hrozí a jak je s ním na druhé straně plotu zacházeno.

„Bruno dostal o svého kamaráda starost, protože jako by se mu den ode dne ztrácel před očima, i tvářička mu ještě víc zešedla. Někdy přinášel větší kus chleba a sýra, aby se mohl se Šmuelem rozdělit, občas schoval v kapse i kus čokoládového moučnicku, ale cesta k plotu, kde se obvykle setkávali, byla dlouhá a Bruno znenadání dostal hlad, kousl do koláče jednou, kousl podruhé, nakonec už zbýval jenom kousíček a Bruno si řekl, že dát tohle

Šmuelovi by nebylo správné, dostal by jenom chuť a nebylo by čím ji uspokojit.“ (Boyne, 2017, s. 140)

Na konci knihy dochází k vyznání přátelství obou chlapců, kteří se tímto okamžikem stávají doopravdy nerozlučitelní.

„Shýbl se a udělal něco nečekaného: vzal Šmuelovu tenoučkou ruku do své a pevně ji stiskl. ‚Ty jsi můj nejlepší přítel, Šmueli, ty jsi můj nejlepší přítel na život a na smrt.‘ Šmuel možná otevřel pusou, aby mu něco odpověděl, ale to už Bruno neslyšel, protože všichni přítomní najednou hlasitě vykřikli, přední dveře se zabouchly a z venku se ozval hlasitý řinkot železa.“ (Boyne, 2017, s. 181–182).

1.3.8.4 Motiv tajemství

Tajemství je propojeno právě s motivem přátelství. Celé přátelství mezi oběma chlapci je jejich tajemstvím, o kterém nikdo nesmí vědět. Ačkoliv se Bruno chce pochlubit tím, že má nového přítele, vnitřní varování mu to neodvolí. Později pochopí, že v očích rodiny by jeho nové přátelství mohlo být problémem, a proto zalže, že jeho nový kamarád je imaginární.

„Bruno začínal stále víc přemýšlet o těch dvou stranách jednoho plotu a o důvodech, proč ten plot vůbec existuje. Rád by se zeptal rodičů, ale měl obavy, že by se na něho zlobili nebo by řekli něco ošklivého o Šmuelovi a o jeho rodině.“ (Boyne, 2017, s. 154–155).

Dále můžeme pozorovat mnohá tajemství v Brunově rodině. Většinou se jedná o tajemství, které postřehne spíše dospělý čtenář, například vztah mezi Brunovou matkou a poručíkem Kotlerem. Zásadní je ale tajemství, které se stane osudným Brunovi. Otcovo tajemství, ve kterém zatajuje svým dětem, co doopravdy dělá a co se děje na druhé straně plotu.

1.3.8.5 Motiv kontrastu

Kontrast můžeme pozorovat v porovnání obou hlavních postav. Jak je již psáno výše, chlapci jsou si podobní, ale také jsou velmi rozdílní. Rozdílní jsou především ve svém původu, kdy Bruno je Němec a Šmuel polský Žid. Tento rozdíl by nebyl tolik zásadní, pokud by Brunův otec nebyl zároveň příslušníkem SS.

Dále můžeme pozorovat kontrast v životě obou jedinců. Kdy jsou sice oba chlapci donuceni opustit svůj rodný domov, ale každý z nich ze zcela rozdílného důvodu, což opět působí kontrastně.

Kontrastně působí také prostředí, ve kterém se oba chlapci v průběhu knihy vyskytují. Bruno žije v rodině se služebnictvem, které mu plní veškerá přání. Šmuel naproti tomu žije v nelidských podmínkách plných strachu, hněvu a násilí.

Rozdílnosti si můžeme všimnout už jen ve fyzické podobnosti chlapců, kdy se nelidské podmínky podepisují i na zevnějšku Šmuela. Mimo vzhledu Šmuela je samozřejmě změněno také vnitřní prožívání Šmuela. Ani jeden z chlapců není šťastný, ale zároveň se obě situace chlapců nedají porovnávat, jelikož jsou až příliš rozdílné.

„Když Bruno přistoupil k tomu chlapci, viděl, že sedí na zemi se zkrříženými nohama a upřeně hledí do prachu a hlíny před sebou. Až za chvíli zvedl hlavu a Bruno konečně spatřil jeho tvář. Měl moc divný obličej. Jeho pleť byla šedivá, ale byl to jiný odstín šedi, než na jaký byl Bruno dosud zvyklý. Velikánské oči vypadaly jako světlehnědé karamely, jejich bělmo bylo neobyčejně bílé, a když je chlapec pozvedl, na Bruna se zadíval pár obrovských, zoufalých očí. Bruno věděl naprosto jistě, že jakživ neviděl hubenějšího a smutnějšího hochu, proč se rozhodl, že ho osloví.“ (Boyne, 2017, s. 94).

1.3.8.6 Motiv hranice

S motivem kontrastu souvisí motiv hranice. Právě ona hranice má v knize podobu ostnatého drátu, která oba chlapce odděluje téměř po celou knihu. Tato hranice zároveň vymezuje jednotlivé kontrasty obou chlapců. Na konci knihy je hranice překročena, a tím se stírají i jednotlivé rozdíly mezi hlavními postavami.

„A pak jeho kamarád udělal něco naprosto neobvyklého. Zvedl totiž ten kus plotu ležícího u země, jak to dělával, když mu Bruno podával jídlo, ale tentokrát tudy provlékl svou ruku a nechal ji tam jen tak ležet, čekal, až Bruno udělá totéž, a pak si oba chlapci téma rukama potřásli a usmáli se na sebe. To bylo poprvé, kdy se jeden druhého dotkli.“ (Boyne, 2017, s. 151).

1.3.8.7 Motiv označení

Motiv označení opět navazuje na motiv kontrastu. Je spíše grafickým znázornění dané rozdílnosti mezi chlapci. Šmuel musí nosit Davidovu hvězdu a Brunův otec nosí pásku znázorňující svou příslušnost k SS. Kontrast můžeme také pozorovat ve svobodnosti nosit dané označení. Šmuel pásku nosit musí a Brunův otec ji nosit chce.

„No a pak se začalo všechno měnit. Jednou jsem přišel ze školy domů a našel maminku, jak pro nás všechny dělá pásky ze žluté látky a na každou kreslí hvězdu. Takovouhle.‘ Prstem nakreslil do prachu šesticípou hvězdu.

„Řekla nám, že pokaždé, když jdeme ven, musíme si navléknout tuhle pásku.‘

„Můj otec nosí také pásku,‘ přidal se Bruno. „Má ji připevněnou na rukávu své uniformy. Je moc pěkná. Má jasně červenou barvu a to, co je na ní namalované, je černé a bílé.‘ Ted’ zase on namaloval prstem do prachu obrázek.

„Ale každá páska je jiná, že jo?‘“ (Boyne, 2017, s. 110–111).

1.3.8.8 Motiv pruhů

Jedinci v pruhovaném oděvu jsou z pohledu Brunovy rodiny bráni jako něco špatného a méněcenného. Celá rodina na ně tak nahlíží, včetně sestry Bruna Gretel.

„Ne, já nemyslím tyhle. Myslím ty lidi, co se na ně dívám z okna. V těch barácích, tam v dálce. Všichni jsou stejně oblečení.‘

„Aha, ty myslíš tamty lidi.‘ Otec kývl a lehce se usmál. „Ti lidé... víš, to nejsou vůbec lidi, Bruno.‘“ (Boyne, 2017, s. 51).

Motiv pruhů souvisí s motivem označení. Lidé s pruhovaným oblečením jsou v knize popisováni jako ti druzí, ti na druhé straně plotu, ti odlišní.

„Bruno dál pozoroval ty stovky lidí, mihající se sem a tam, dělající to či ono, a napadlo ho, že všichni ti malí a velcí chlapi, tátové a dědečkové, strýčkové a lidi, co zřejmě žijí sami pro sebe a nemají žádné příbuzné, taková se konec konců najdou v každé ulici, zkrátka ti všichni mladí a staří měli dohromady jedno společné: každý z nich byl oblečen do šedivého pruhovaného pyžama a na hlavě měl čepici ze stejné látky.‘“ (Boyne, 2017, s. 39).

1.3.8.9 Motiv ztráty

Ztráta je znatelná především ve Šmuelově životě, který přišel na rozdíl od Bruna o vše. Šmuelovu ztrátu Bruno nedokázal zcela pochopit, jelikož se na jeho situaci dívá ze svého úhlu pohledu, z úhlu pohledu syna německého důstojníka, kterému žádné nebezpečí nehrozí.

„Pak přijeli vojáci s velkými nákladáky,‘ pokračoval Šmuel, kterého Gretel očividně příliš nezajímala. „Všem poručili, že musí z domů ven. Spousta lidí nechtěla a snažila se někde schovat, ale mám dojem, že je nakonec všechny pochytili. Ty nákladáky nás dovezly k vlakům

a ten vlak... ‘ Tady se odmlčel a kouzl se do rtu. Bruno měl pocit, že se dá do pláče, a nemohl pochopit proč. ‘ (Boyne, 2017, s. 113).

Ztráta ale prostupuje i život Bruna, který v příběhu ztrácí své přátele a svůj domov. Motiv ztráty se projevuje také ve chvíli, kdy Brunovi umírá babička, na kterou v průběhu knihy vzpomíná, ačkoliv zcela neporozuměl jejímu chování k otci. Babička totiž nesouhlasila s tím, že její syn je součástí SS.

1.3.8.10 Motiv rodiny

Motiv ztráty se zde pojí s motivem rodiny, kterou Šmuel v průběhu knihy ztratil. Neví, co se s nimi stalo, ani z jakého důvodu je ztratil, ale ví, že šťastné chvíle strávené v rodině v jeho starém domově jsou pryč.

„Než jsme sem přijeli, tak jsme všichni, tedy tatínek, maminka, já a můj bratr Josef, bydleli v malém bytě nad obchodem, kde tatínek vyráběl hodiny. ‘ (...)

„Maminku od nás odloučili, a my, tatínek, Josef a já, jsme byli ubytováni támhle v těch barácích, a jsme tam pořád. ‘” (Boyne, 2017, s. 110).

Oproti tomu stojí Brunova rodina, která má mezi sebou různé rozepře a tajnosti, které postupně rodinu rozkládají. Rodina zjistila, co měla, až poté, co ztratila Bruna.

„Gretel se vrátila s matkou do Berlína, tam pak trávila spoustu času zavřená ve svém pokoji a usedavě plakala. Neplakala proto, že vyhodila své panenky, neplakala proto, že zanechala v Oušicu všechny své mapy, plakala steskem po Brunovi.

Otec tam zůstal ještě rok a všichni důstojníci ho nenáviděli, protože je nemilosrdně proháněl. Když usínal, myslel jenom na Bruna. Když vstával, nemyslel na nikoho jiného.“ (Boyne, 2017, s. 183–184).

Důležité je také zmínit Brunův vztah k oběma rodičům. Ten můžeme rozpoznat už z oslovení, která Bruno užívá. Matka je pro něj zdrojem ochrany a něžnosti, a proto ji také oslovuje maminko. Oproti tomu stojí postava otce, který působí jako pedant a Bruno z něho má svým způsobem strach, proto ho oslovuje otče.

„Otec nebyl z těch, co člověka často objímají, na rozdíl od maminky a babičky, které naopak objímaly a mlaskavě líbaly až moc.“ (Boyne, 2017, s. 45).

1.3.8.11 Motiv objevování a poznání

Tento motiv je pro knihu velmi důležitý, jelikož zapříčinil osudové setkání obou hrdinů. Zvídavý Bruno si vysnil, že se v budoucnu stane průzkumníkem. Při krácení dlouhé chvíle se tak vydal na průzkum, při kterém objevil Šmuela a tento objev mu změnil život.

„Bruno už přečetl dost knih o průzkumnících, aby věděl, že nikdo si nemůže být jistý, co to vlastně objevil. Většinou když přišli na něco zajímavého, tak to tam prostě jen tak sedělo a ničeho si nevšímal, jako by trpělivě čekalo, až bude konečně objeveno. (Například Amerika.) Jindy bylo objeveno něco, na co se sahat vůbec nedoporučovalo (třeba mrtvá myš dole v šuplíku). Tenhle hoch patřil do té první skupiny, protože si tu opravdu jen tak seděl, ničeho si nevšímal a čekal, až bude objeven.“ (Boyne, 2017, s. 93).

1.3.8.12 Motiv osudu

Ten se projevuje ve chvíli, kdy se se Bruno vydá na průzkum, při kterém objevuje Šmuela. Při vzájemném rozhovoru zjistí, že toho mají mnoho společného a mimo jiné jsou narozeni v naprosto stejný den a rok.

„Nechci říct, že bych ti nevěřil, jsem jenom strašně překvapený. Protože i já mám narozeniny patnáctého dubna. A narodil jsem se v roce devatenáct set třicet čtyři. Takže jsme se oba narodili ve stejný den.“ (Boyne, 2017, s. 97).

1.3.9 Zobrazení holokaustu

V knize *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je hlavní tematikou druhá světová válka a holokaust, ačkoliv zde nejsou zmiňovány žádné autenticky přesné historické události, jak tomu může být v jiných knihách. Nesetkáváme se tak s žádnými skutečnými fakty, autor knihy kolem nich vždy krouží, ale nikdy v knize nezaznějí přímo.

V knize se vyskytuje postava Fíry, která má znázorňovat skutečnou historickou postavu, samotného Adolfa Hitlera. V knize ovšem nikdy nezazní jeho skutečné jméno.

Za reálné můžeme považovat vykreslení hrůz a nelidského chování probíhajícího právě za druhé světové války. Tyto prvky jsou znatelné ze Šmuelova vyprávění o tom, co vše se mu jako Židovi v období druhé světové války stalo a co prožívá v současnosti. V knize je taktéž naznačeno konečné řešení židovské otázky, která opět zůstává nevyřešena.

„Když ten vlak pak konečně zastavil, vystoupili jsme do strašné zimy a museli jsme jít pěšky až sem.“

„Pro nás přijelo auto,“ řekl Bruno, ted’ už hlasitě.

„Maminku od nás odloučili, a my, tatínek, Josef a já, jsme byli ubytováni támhle v těch barácích, a jsme tam pořád.“

Když Šmuel vyprávěl svůj příběh, vypadal strašlivě smutně a Bruno vůbec nevěděl proč.“ (Boyne, 2017, s. 114).

1.4 Představení vybrané knihy *Kdysi*, Morris Gleitzman

1.4.1 Morris Gleitzman

Morris Gleitzman je nejlépe se prodávající australský autor píšící knihy pro děti. Jeho knížky se zabývají vážnými a občas také konfrontačními skutečnostmi v zábavných a nečekaných příbězích.

Svou první knihu pro děti napsal roku 1985. Jeho dojemný a vtipný styl psaní je oblíbený mezi dětmi i dospělými. Nyní je jedním z nejúspěšnějších australských autorů, a to jak v zahraničí, tak doma.

Narodil se v Anglii roku 1953 a emigroval do Austrálie roku 1969. Poté získal titul z profesionálního psaní na Canberra College of Advanced Education. Svou kariéru začal jako spisovatel velmi úspěšného seriálu *The Norman Guston Show* v australské televizi. Napsal řadu celovečerních filmových scénářů, mezi nimi i *The Other Facts of Life* a *Second Childhood*, které produkuje The Australian Children's Television Foundation.

Morris začal být známý pro mnoho lidí prostřednictvím biografických sloupců v časopise *The Age* a *Sydney Morning Herald* nebo *Good Weekend*, do kterých přispíval po dobu devíti let. Většinu ocenění Morris Gleitzman získal díky jeho velmi populárním dětským knihám. Jedno z prvních ocenění získal za knihu *Two Weeks with the Queen*, která se stala mezinárodním bestsellerem.

Jeho ostatní knihy jsou taktéž velmi oblíbené a díky nim získal řadu ocenění. Mezi jeho tituly řadíme například *The Other Facts of Life*, *Second Childhood*, *Misery Guts*, *Worry Warts*, *Puppy Fat*, *Blabber Mouth*, *Sticky Beak* a další. Jeho poslední kniha *Help Around the House* vyšla 3. září 2018.

Knihy Morris Gleitzmana byly zatím publikovány ve více jak dvaceti zemích, například ve VB, USA, Německu, Itálii, Japonsku, Francii, Španělsku a mnohých dalších (Gleitzman, online, 2018).

1.4.2 Stručná charakteristika knihy

Knihka *Kdysi* (originálním názvem *Once*) vyšla poprvé roku 2006 v Austrálii. V České republice vyšla v roce 2016 v nakladatelství Argo v Praze. Do českého jazyka knihu přeložila Barbora Punge Puchalská.

Kniha je součástí série, která se celkově skládá z šesti knih. V České republice vyšly ale pouze dvě knihy, a to již zmiňovaná kniha *Kdysi* a její druhé pokračování *Potom* (originálním názvem *Then*) (Gleitzman, 2016).

1.4.3 Děj

Felix je devítiletý chlapec, jehož rodina je židovského původu. Jeho rodiče vlastnili knihkupectví, kde také oba pracovali. Felix má jednu krásnou přednost, a to obrovskou fantazii a zálibu ve vymýšlení příběhů. Celá situace rodiny se změnila s příchodem Hitlera k moci a jeho pronásledováním Židů. Rodiče jsou nuceni umístit Felixe do sirotčince, s cílem ho v něm schovat před okolním nebezpečím a tím ho tak ochránit.

Felix o tomto všem nemá tušení, stejně tak nemá tušení o tom, že je Žid a ani o tom, jak velké nebezpečí mu kvůli tomu hrozí. Když vidí, jak gestapo před sirotčincem pálí knihy, přepadne ho strach a rozhodne se z něj utéct, aby ochránil své rodiče a jejich knihkupectví, které před začátkem války vlastnili.

Při této cestě je ale hned několikrát konfrontován s násilím i smrtí a postupně mu dochází, že gestapo neničí pouze knihy. O to víc chce najít své rodiče. Brzy objeví hořící dům, dvě mrtvá těla a jedno živé. Živá je malá holčička jménem Zelda, ze které se právě stal sirotek. Felix se jí ujme a začne se o ni starat. Začíná tak Felixovo dobrodružství plné nebezpečí, krutosti, beznaděje, ale také znovu nalezeného přátelství a lásky (Gleitzman, 2016).

1.4.4 Struktura knihy

Kniha má 162 stran a děj je vyprávěný ich-formou. Vypravěčem příběhu je jedna z hlavních postav Felix, devítiletý chlapec. Kniha je rozdělená do 13 kapitol. Každá kapitola začíná slovem *kdysi*, pomocí něhož se Felix často retrospektivně vrací do své minulosti (Gleitzman, 2016).

1.4.5 Titul knihy

Titul knihy je v tomto případě na rozdíl od knihy *Chlapec v pruhovaném pyžamu* poněkud abstraktnější. Titul *Kdysi* nás odkazuje na minulost, tedy na to, co zřejmě předcházelo příběhu knihy. Ovšem o dané tematice knihy nám toho příliš neprozradí.

Po hlubším prozkoumání knihy si můžeme všimnout, že slovo *kdysi* se v knize vyskytuje velmi často, každá kapitola knihy tímto slovem začíná. Pomocí tohoto slova hlavní postava vzpomíná na své šťastné okamžiky z období dětství a toto slovo také slouží

k porovnávání otřesné situace, ve které se právě Felix, nachází se situací, kdy byl naprosto běžné, a především šťastné dítě (Gleitzman, 2016).

1.4.6 Čas a prostředí knihy

Knihy se odehrává v období druhé světové války a děj probíhá chronologicky. Hlavní postava Felix se ale ve svých vzpomínkách vrací zpět do svého dětství, tudíž v knize můžeme nalézt také pasáže předcházející období druhé světové války.

Prostředí se v knize mění, jelikož se hlavní postava vydává na cestu s cílem nalézt své rodiče. V knize se tak ocitáme v prostředí sirotčince, ale také v lesích, polích, v rodném městě hlavní postavy či ve sklepení starého domu (Gleitzman, 2016).

1.4.7 Hlavní postavy knihy

1.4.7.1 Felix

Felix je devítiletý chlapec židovského původu. Žil poklidným životem v rodině vlastní knihupectví, které zaměstnávalo oba Felixovy rodiče. Po začátku druhé světové války se Felixovi rodiče snažili zajistit bezpečí chlapce, a proto ho umístili do sirotčince v horách, kde nadále vyrůstal. Vše se ale změnilo ve chvíli, kdy do sirotčince přijelo gestapo a začalo pálit všechny židovské knihy. Chlapec tak dostává strach o své rodiče a vydává se je najít.

Mezi přednosti Felixe patří bujná představivost a schopnost vymýšlet si rozličné příběhy, které ho v průběhu knihy hned několikrát zachránily. Mezi další přednosti Felixe patří smysl pro spravedlnost a starostlivost o druhé.

Jelikož se jedná o malého chlapce, v knize, stejně tak jako v předešlém díle, se setkáváme s dětským pohledem na období druhé světové války. Felix si zcela neuvědomuje vážnost situace a až v průběhu svého putování se dozvídá další informace, které mění jeho dětství v dospělé uvažování.

1.4.7.2 Zelda

Zelda je pětiletá dívka, kterou Felix nalezne u hořícího domu, ve chvíli, kdy je celá její rodina povražděna a jediná Zelda se stává přeživší. Felix Zeldu zachrání a vznikne mezi nimi velmi silné pouto přesahující přátelství a připomínající spíše sourozenecký vztah. Obě děti se o sebe navzájem starají, pečují a chrání, jak se můžeme v průběhu knihy hned několikrát přesvědčit.

Až v průběhu knihy se dozvídáme o minulosti Zeldy. Zelda totiž pochází z rodiny příslušníka SS, jak zjišťujeme z jejího medailonku, kde je vyfocená celá její rodina. Působí tak kontrastně k druhé hlavní postavě knihy Felixovi židovského původu. Z počátku to ani jednomu z dětí nepřipadá zvláštní, protože ani jeden z nich nerozumí situaci, ve které se ocitli. Až v průběhu děje, při němž se obě postavy zmítají v děsivých a život ohrožujících situacích, se dozvídají, že jejich vztah je velmi neobvyklý.

Zelda je malá zvědavá holčička se silnou nákloností k příběhům, taktéž oplývá velkou fantazií jako její přítel Felix. Příběhy jí slouží k tomu, aby unikla z tíživé reality, ve které přišla o oba rodiče a nachází se s Felixem ve velmi nebezpečných situacích (Gleitzman, 2016).

1.4.8 Motivy

1.4.8.1 Leitmotiv války

Stejně jako v knize *Chlapec v pruhovaném pyžamu*, tak i v této knize je leitmotivem válka. Válka je tím podnětem, který uvádí příběh do pohybu, spojuje jednotlivé postavy a také je vystavuje nebezpečným situacím.

Felix se Zeldou si danou situaci zcela neuvědomují, taktéž jako u předchozí knihy. Felix až v průběhu knihy zjišťuje, jak moc je dané období vážné a jak zvlášť jemu jako židovskému chlapci hrozí velké nebezpečí. Stejně tak to má i Zelda, které ovšem nehrozí tak velké nebezpečí, vzhledem k postavení její rodiny, což jí v průběhu děje také zachrání život. Zelda se stejně jako Felix s hrůzami druhé světové války seznamuje až v průběhu příběhu, kdy ji obklopují a je s nimi v bezprostředním kontaktu.

1.4.8.2 Motiv smrti

Smrt se těsně pojí s druhou světovou válkou. V knize se s ní hlavní postava Felix setkává téměř na samém začátku knihy, kdy nachází Zeldiny rodiče mrtvé. Je to jeho první setkání a zkušenost se smrtí.

„Ach ne.

Leží, muž a žena, na trávě vedle slepic. On je v pyžamu, ona má na sobě noční košili. Oba ve stejné pokroucené poloze jako slepice a v kaluži krve.

Mám sto chutí utéct, ale neudělám to. Místo toho seberu pířko a podržím ho té ženě u úst a u nosu. Tak se pozná, jestli je člověk mrtvý. Jednou jsem to četl v jedné knize.

Pírko se ani nehne.

Nepohne se, ani když to zkusím s tím mužem.“ (Gleitzman, 2016, s. 58–59).

Nevyřknutý motiv smrti můžeme pozorovat i v souvislosti s Felixovými rodiči. Celá kniha je putování za jejich nalezením, ale vzhledem k závažnosti situace, je Felixovi hned několikrát naznačováno, že se zřejmě s rodiči nesetká. Což postupně dochází i Felixovi.

„Cítím, jak z Barneyho vychází mohutný mečivý vzdech.

„Žádný venkov neexistuje, říká tiše. Nacisté nikoho na venkov nevozí. Odvázejí Židy pryč, aby je zabili.““ (Gleitzman, 2016, s. 127).

1.4.8.3 Motiv strachu

Strach je v knize velmi častý, vzhledem k době, ve které se příběh odehrává. Jelikož se hlavní postavy dostávají do velmi závažných nesnází, je jejich emoce strachu přítomna téměř v každé kapitole knihy.

„Co je to za hluk?

Je tma. Svíčka musela dohořet. Ale ne, nejspíš jsem usnul na podlaze.

Znovu ten hluk, dusot. Psi vrčení.

Šereda?

Ne v bytě někdo je.

Několik lidí. Dupání bot. Záblesky kapesních svítilen. Křik mužů v cizím jazyce.

Nacističtí vojáci.“ (Gleitzman, 2018, s. 136).

1.4.8.4 Motiv rodiny

Rodina je to, co Felixe pobízí k oné nebezpečné cestě. Strach o ně a jejich bezpečí Felixe žene do velmi nepříjemných nesnází, které musí jako devítiletý chlapec řešit a umět se s nimi vyrovnávat.

„V naší zemi rádí banda hrdlořezů, co pálí židovské knihy. Ať jsou maminka s tatínkem na kterémkoliv místě Evropy, nejspíš nevědí, že jejich knihám hrozí nebezpečí.

Musím se je pokusit najít a říct jim, co se děje.“ (Gleitzman, 2016, s. 30).

Ztráta rodiny přiměje Zeldu, které tak už nikdo jiný nezbyl, aby se přidala k Felixovi. Sama si nepamatuje, co se s jejími rodiči stalo, a proto věří, že je s Felixem brzy nalezne. Až v průběhu děje je Zeldě prozrazeno, co se s nimi stalo, ale také to, jakého původu byli.

„Tentokrát už nekřičí. Její tělíčko se jen dlouze otřásá v Barneyho náruči a nevydá jedinou hlásku.

Sám se celý chvěju, částečně, když si vybavím, co jsem viděl, a částečně proto, že jsem ve svém příběhu pohřbil Zeldiny rodiče.“ (Gleitzman, 2016, s. 117).

Rodinu si tedy v příběhu nahrazují navzájem, později se dostávají do péče zubaře Barneyho, který vyhledává opuštěné sirotky bez rodiny. Barney se o ně stará a supluje jim tak ztracenou rodinu.

1.4.8.5 Motiv násilí

S motivem rodiny se v knize těsně pojí motiv násilí. Jelikož se v Barneyho sklepě ukrývá hned několik dětí, při vzájemném svěřování vyjde najevo, že na rodinách všech přítomných se páchalo právě zmiňované násilí.

„Kdysi, šeptne, ‘zbili mého tatku holemi nějakí zlí skřítci. Bili ho, dokud nezemřel.’

Barney se natáhne a stiskne jí ruku.

I Jákob se dá do pláče.

„Babička uhořela,‘ říká a mezi mrkáním se mu z očí hrnou slzy. ‚Přišel jsem ze školy domů a všichni zatím uhořeli. Babička, tatka, Elie, Martha i Olek.‘“ (Gleitzman, 2016, s. 118).

S násilím se setkáváme v průběhu celé knihy. Obě děti jsou svědky mnohým útokům, na které nevědí, jak reagovat, a proto si navzájem vypráví příběhy, aby společně danou tíživou situaci překlenuli.

„Jeden člověk z naší skupiny, muž, co nemá rád knihy, začne na vojáky hystericky řvát. Zničehonic ho jeden voják praští samopalem do obličeje. Muž se kácí k zemi. Voják do něj začne kopat. Lidé ječí. Málem se k nim přidám.“ (Gleitzman, 2016, s. 77.).

1.4.8.6 Motiv vzpomínky

Vzpomínky jsou v knize taktéž velmi častým jevem. Felix ve svém příběhu vzpomíná na své šťastné dětství a na chvíle, kdy byl ještě se svými rodiči, kteří se o něj starali. Srovnává tím své neštěstí, které dává do kontrastu právě se šťastným dětstvím. Pomocí vzpomínek se

také pokouší vyrovnat se svým současným stavem, kdy si určité momenty ze svého dětství idealizuje tak, aby mu pomáhali překonat současnost.

„Kdysi jsem se vzbudil a byl jsem doma v posteli. Tatínek mi četl o klukovi, kterého zapoměli v sirotčinci. Maminka mi přinesla trochu mrkvové polévky. Oni slíbili, že už mě nikdy nikde nezapomenou. Jen jsme se objímali a mazlili.“ (Gleitzman, 2016, s. 65).

Pokud se na knihu podíváme globálně, zjistíme, že celá kniha je napsána jako vzpomínka. Každá kapitola začíná slovem kdysi, díky kterému vypravěč posouvá děj do minulého času.

1.4.8.7 Motiv kontrastu

Kontrast nalezneme hned v několika situacích. Především právě ve vzpomínkách Felixe, kdy srovnává současnost s minulostí, které stojí naproti sobě v kontrastu.

Kontrast také nalezneme v původu obou hlavních postav. Kdy na jedné straně stojí Felix židovského původu a na druhé straně Zeldy z rodiny příslušníka SS.

„Otrů z fotky mastný otisk nacistického prstu a vidím jasněji Zeldin otce i šaty, které má na sobě, a málem přestanu dýchat, přestože se mi pořád zoufale nedostává vzduchu.“

Zeldin otec na sobě má uniformu.

Nacistickou uniformu.“ (Gleitzman, 2016, s. 138).

1.4.8.8 Motiv přátelství/sourozectví

Ačkoliv hlavní postavy jsou k sobě postaveny kontrastně, vzniká mezi nimi velmi silné pouto, které vzhledem k okolnostem přerůstá až v sourozenecký vztah. Obě postavy se o sebe starají a hlídají se. Pokud se jednomu z nich něco stane, ten druhý udělá vše pro to, aby druhému pomohl. Například ve chvíli, kdy je Zeldy nemocná, Felix neváhá a vydává se do velkého nebezpečí pro léky.

„Prosím tě, Bože, Ježíši, Panenko Marie a papeži, jestli při nás pořád stojíte, ať je to v téhle chvíli.“

Ano.

Tam hned vedle plesnivé brambory leží něco, co Zeldě pomůže stejně jako aspirin.

Mrkev.“ (Gleitzman, 2016, s. 134)

1.4.8.9 Motiv mrkve

Mrkev má pro Felixe velký význam. V knize se objevuje dvakrát. Felix ji má spojenou se šťastným dětstvím, když mu maminka mrkev často připravovala.

„Je to znamení.

Ta mrkev je znamení od maminky a tatínka. Poslali mi moji nejoblíbenější zeleninu, abych věděl, že mají konečně po problémech. Abych věděl, že po třech dlouhých letech a osmi měsících se konečně začíná židovským knihkupcům blýskat na lepší časy. Abych věděl, že si pro mě přijedou a odvezou mě domů.“ (Gleitzman, 2016, s. 10–11).

Mrkev se v knize vyskytuje v jedné ze vzpomínek Felixe na své dětství a poté ve chvíli, kdy má obrovský strach o Zeldu a hledá něco, co by jí vyléčilo. V tu chvíli místo léků nachází mrkev, která jí podle něj pomůže stejně tak dobře. Mrkev v knize zobrazuje naději a záchranu, kterou Felix i Zelda v knize hned několikrát potřebují.

1.4.8.10 Motiv objevování a poznání

Obě hlavní postavy nemají tušení o závažnosti situace. Felixovi je v sirotčinci zatajováno, co se děje s Židy za druhé světové války, a proto si zpočátku myslí, že úkolem nacistů je pálit veškeré knihy na světě. Proto se vydává na cestu zachránit rodiče a jejich knihkupectví.

„Hele, spustí, já ti nemůžu říct, co nacisté dělají, protože jsem matce Mince přísahal na Bibli, že to nikomu nepovím. Nechce, aby všichni byli smutní a dělali si starosti.“

„Díky, opáčím. Ale vím, co dělají. Pálí knihy.“

Jankiel vypadá, jako by v sobě sváděl těžký boj. Nakonec s hlubokým povzdechem svěsí ramena (Gleitzman, 2016, s. 34)“.

Tento dětský pohled se v průběhu knihy mění, jelikož se Felix dostává do nesnadných situací, ve kterých postupně poznává pravdu a závažnost situace.

„V třetici hlavě se mi zrodí strašlivá představa. Co když Židy nepronásledují jen kvůli knihám? Co když je to kvůli něčemu jinému?“ (Gleitzman, 2016, s. 60).

1.4.8.11 Motiv ochrany

Motiv ochrany pozorujeme, jak už je výše zmíněno, ve vztahu obou hlavních postav. Mimo tento vztah se objevuje motiv ochrany už u samotných rodičů Felixe, kteří prozíravě

umístili chlapce do sirotčince, aby ho ochránili před hrůzami, které by ho jako židovského chlapce čekaly.

„Nikdy na tebe nezapomeneme,“ zašeptala maminka přes slzy. A já přesně věděl, co tím chce říct. Že hned jak dají potíže s knihkupectvím do pořádku, přijedou si pro mě.

„Nikdy na tebe nezapomeneme,“ řekl tatínek zastřeným hlasem, a i tehdy mi bylo naprosto jasné, jak to myslí. Že i kdybych se hodně změnil, tak až přijedou, bezpečně mě poznají.“ (Gleitzman, 2016, s. 18).

Poté se motiv ochrany vyskytuje v sirotčinci, který Felixe i přes jeho původ přijme, stará se o něj a chrání ho.

V neposlední řadě se ochrana vyskytuje ve chvíli, kdy se oba hrdinové dostanou do péče zubaře Barneyho, který se mimo Felixe a Zeldy stará o další židovské děti bez rodiny. Poskytuje jim tak zázemí a domov, který ztratili.

„Kdysi jsem žil ve sklepě v jednom nacistickém městě spolu s dalšími sedmi dětmi, i když jsem tam neměl co dělat.“ (Gleitzman, 2016, s. 91).

1.4.8.12 Motiv knih a příběhů

Jeden z nejdůležitějších motivů je motiv příběhů. Díky Felixově fantazii a představitivosti je celá kniha obohacena o rozličné příběhy, které si Felix vymýšlí. Jak je výše zmíněno, příběhy oběma dětem pomáhají zapomenout na tíživé situace, které je potkaly.

„Kdysi jsem šest hodin v kuse vypravoval Zeldě příběhy, aby neklesala na mysl, abych sám neklesal na mysl, aby nám nohy šlapaly, zatímco se v dešti ploužíme k městu.“ (Gleitzman, 2016, s. 74).

Příběhy Felix vypráví v mnohých situacích a vždy mají téměř léčivý a záchranný efekt. Vypráví je ve chvílích, kdy pomáhá druhým přemoci bolest ať už fyzickou, tak také psychickou. Ve chvílích, kdy je jeho cílem přesměrovat zájem různých agresorů na jiný podnět či ve chvílích, kdy pomáhají jak dětem, tak dospělým.

„Felixi, houkne na mě Zelda a vesele poskakuje po mém pytli na spaní. ,Vstávej. Je čas vstávat. Tak co, už jsi vzhůru?‘

„Ano,“ odpovím. ,Ted’ už ano.‘

„Musíš vstávat, poučuje mě Zelda. Musíš nám vyprávět nějaký příběh.““ (Gleitzman, 2016, s. 91).

Knihy jako takové rozpoutaly taktéž celý příběh. Ve chvíli, kdy do sirotčince přijelo gestapo a začalo pálit židovské knihy, Felix se rozhodl vydat na svou cestu za rodiči.

Jedna kniha měla pro Felixe velký význam a v příběhu je zmiňována několikrát, a tou je kniha o Jirkovi postrachu rodiny od Richmal Cromptonové. Felix se s hlavním hrdinou téměř ztotožňuje, především v jeho páchání dobrých skutků.

„Jirkovy příběhy jsem měl odjakživa moc rád. Vždycky se snaží dělat dobré věci a nehledě na to, kolik při tom napáchá zmatků a škod, nehledě na to, jak rošťáci, maminka a tatínek ho nikdy neopustí.“ (Gleitzman, 2016, s. 31).

Tyto knihy mu opět připomínají své dětství. Knihy o Jirkovi si totiž přivezl do sirotčince s sebou z domova. Přestože knihy nechává v sirotčinci, v průběhu příběhu na ně opět naráží, a to v dětském pokojí, který už je delší dobu opuštěný a který vypadá přesně jako ten jeho.

1.4.8.13 Motiv modlitby

Jelikož Felix vyrůstal po nějakou dobu v sirotčinci, je zvyklý se v tíživých situacích modlit. Modlitby se v průběhu knihy mění, podle toho, k jakému novému poznání dojde. Z počátku se modlí k Bohu, Ježíši, Panence Marii, papeži a Adolfu Hitlerovi, tak jak ho to v sirotčinci naučili. Modlitba se objevením skutečnosti mění a chlapec se tak modlí k Bohu, Ježíci, Panence Marii, papeži a Richmal Cromptonové.

1.4.9 Zobrazení holokaustu

Zobrazení holokaustu je velmi podobné jako v příběhu knihy *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. V knize není určeno žádné konkrétní místo ani konkrétní historická událost, která by se udála v reálném životě. V knize se objevuje jedno reálné jméno, a to jméno Adolfa Hitlera. Toto jméno je v knize přímo jmenováno, tudíž se zde objevuje reálná postava z doby druhé světové války.

Knihy je především založená na popisování těžkostí, nespravedlností a hrůzách druhé světové války. Z počátku knihy ani jedna z hlavních postav netuší, jak se ve skutečnosti věci mají, ale v průběhu knihy se střetávají s jednotlivými událostmi, které jim poskytují informace, jež jim byly odpírány. Zprostředkování informací o této době, tak probíhá nenásilnou formou, jednotlivé informace jsou odkrývány dětským pohledem a dětským uvažováním.

„Nevěřili by mi,‘ říká. ‚Nevěřili ani tomu muži z tábora smrti. Dokonce ani poté, co ho nacisté zabili. A já potřebuju zůstat naživu, abych se mohl postarat o tebe a ostatní.‘

Barney to má napsané v obličejí, poznám to.

Říká pravdu.

Ach maminko.

Ach tatínku (Gleitzman, 2016, s. 128).“

2 Praktická část

Jedním z cílů této diplomové práce je navrhnout pracovní listy, které by se daly využít v hodinách českého jazyka a literatury s tematikou holokaustu, tak aby daná látka byla pro žáky co nejsrozumitelnější a nejuchopitelnější. Dílčím cílem praktické části je zhodnotit povědomí a znalosti žáků o problematice druhé světové války se zaměřením na holokaust. Dalším dílčím cílem této části práce zhodnotit práci žáků s ukázkami a také to, jak jsou schopni v nich vyhledat informace. Hlavním cílem praktické části práce je v hodinách českého jazyka a literatury ověřit tyto pracovní listy, a tím zjistit veškeré výše vypsané informace.

Knihy byly představeny žákům osmého ročníku základní školy. Jelikož jedním z našich záměrů bylo sledovat také to, jak žáci přistupují k textu a jak jsou z něj schopni vyčíst informace, byl vybrán právě osmý ročník základní školy, který s tematikou druhé světové války nebyl obeznámen do takové míry, například v hodinách dějepisu, jako ročník devátý. Autorku této práce také zajímalo, jaké povědomí žáci mají o problematice holokaustu a zda se k nim dostaly určité informace i bez přičinění základní školy.

Z obou knih byly vybrány ukázky, které dle našeho mínění nejlépe zobrazují a popisují holokaust. Jednotlivé ukázky jsou doplněny o otázky, které odkazují na informace ukryté v textu ukázky, ale také otázky, které mapují výše zmíněné povědomí o dané problematice a odpověď na ně v textu nenajdeme. Jedná se tedy o dva soubory pracovních listů, kdy každý z nich obsahuje také dva úkoly reflektující svou práci. Na závěr každého souboru žáci vyplnili krátký dotazník, kterým hodnotili celkovou práci s pracovními listy.

Oba soubory pracovních listů vyplnilo 27 žáků a každý soubor k vyplnění zabral žákům přibližně jednu vyučovací hodinu.

Při zpracování odpovědí, které lze hodnotit jako správné nebo špatné, jsme se rozhodli procentuálně zobrazit počet žáků, který odpověděl správně nebo špatně. U odpovědí, kdy žáci museli projevit svůj názor či určitým způsobem pracovat s textem, jsme se rozhodli vybrat zajímavé či nejčastější odpovědi, které se při hodnocení pracovních listů objevily. Tyto odpovědi jsou ponechány ve stejné formě, v jaké je žáci zanesli do pracovních listů. Jedná se tedy o citace, při kterých se mohou objevit chyby, které nebyly nikterak opravovány a nebylo do nich zasahováno.

2.1 Recepce knihy *Kdysi žáky základní školy*

Soubor pracovních listů se skládá z pěti ukázek. Jednotlivé ukázky obsahují otázky před přečtením textu, v průběhu textu a po přečtení textu. Po přečtení jednotlivých ukázek žáci zpracovali dva úkoly, díky kterým uzavírali práci s jednotlivými pracovními listy. Na závěr vyučovací jednotky vyplnili krátký dotazník, kterým hodnotili práci v hodině, kterou právě absolvovali.

Pracovní listy jsou k diplomové práci přiloženy jako přílohy, k dohledání jsou tedy na konci této práce.

2.1.1 Ukázka č. 1

Ukázka byla vybrána ze začátku knihy, kdy se seznamujeme s Felixem a také s tím, jakého je původu a jak velké nebezpečí chlapcovi hrozí. Ukázka končí ve chvíli, kdy se Felix rozhodne utéct ze sirotčince, kde bydlí a vydává se najít své rodiče. Ukázka je rozdělená na tři části, po každé části následují otázky sledující schopnost žáků vyhledat v textu určité informace.

2.1.1.1 První část

První část ukázky obsahuje prvotní citát ze samotného začátku knihy. Není v něm žádný odkaz na druhou světovou válku či holokaust. Žáci tedy nebyli zcela seznámeni s hlavní tematikou knihy.

- Co je podle tebe sirotčinec a kdo do něj býval umístěn?
- Co podle tebe hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá?
- O čem podle tebe bude celá kniha?

Tyto otázky, mimo první otázku sledující znalost žáků, jsou zaměřeny na metodu předvídání, při které žáci mohou projevit svou fantazii a kreativitu. Otázka týkající se sirotčince je do seznamu otázek zařazena z důvodu toho, aby se žáci postupně při čtení dalších ukázek orientovali a postupně se dopracovali k tomu, že rodiče Felixe do sirotčince umístili, aby ho ochránili před hrozbami druhé světové války.

Na první otázku odpovědělo všech 27 žáků správně. 41 % žáků také napsalo, že v sirotčinci zřejmě nebude kvůli tomu, že by rodiče ztratil. Ostatní žáci na tuto otázku odpovídali, že hlavní hrdina utekl sám nebo byl do sirotčince odvečen násilím či ho do sirotčince umístili jiní rodinní příslušníci. Nejvíce se lišili odpovědi na poslední otázku, kde

žáci opravdu odpovídali velmi rozličně. Nejčastěji žáci předpovídali, že se bude kniha odehrávat v samotném sirotčinci a bude o tom, proč je chlapec v sirotčinci, když jeho rodiče žijí.

2.1.1.2 Druhá část

V následující části se z ukázky dozvídáme, že Felix rodiče skutečně má. Objevují se zde také dvě zásadní slova, a to nacisté a Židé, která mají žákům výrazně napovědět hlavní tematiku knihy.

- Kdo jsou nacisté?

Zde se odpovědi dělily na dvě skupiny. V případě první z nich 62 % žáků odpovědělo správně na to, kdo jsou nacisté, tedy že se jedná o německé vojáky za druhé světové války. V druhém případě se odpověď odvíjela od předešlé ukázky, kterou žáci četli, tudíž taktéž byla správná. Žáci v tomto případě odpovídali, že se jedná o jedince, kteří pálili židovské knihy. 3 % žáků na otázku neodpověděla vůbec, či odpověď nebyla správná.

- Pokud se v ukázce objevují nacisté, o jaké období se jedná?

V tomto případě odpovědělo správně 70 % žáků. Objevovaly se tedy správné odpovědi u žáků, kteří nevěděli, kdo jsou nacisté, ale také u žáků, kteří odpověděli, že nacisté pálí židovské knihy. Tři žáci dokonce odpověděli přesným rozmezím let, kdy druhá světová válka probíhala.

- Co znamená být Žid?

62 % žáků odpovědělo správně, tedy že se jedná o člověka židovského vyznání a původu. Dále se zde v sedmi případech objevily odpovědi, obsahující předsudky tradující se naší společností, tedy že se jedná o člověka, který je bohatý, má velký nos či je obchodník.

- Jaké knihy pálí nacisté v ukázce?

Zde se jednalo o otázku, již odpověď je ukrytá v textu. 93 % žáků odpovědělo správně.

- Proč zrovna takové knihy pálí?

Ovšem pouze 66 % procent už dokázalo vysvětlit, pro zrovna židovské knihy jsou páleny. Dále se objevovaly odpovědi, že židovské knihy nacistické vojáky nezajímaly a nechtěli je číst, dělali to z nudy či na otázku neodpověděli vůbec.

- Hlavní postavou knihy je Felix. Proč by se podle matky Minky měl bát?

Odpověď na tuto otázku je v textu opět schovaná, ale žáci k její odhalení musí mít základní povědomí o tom, jak se v průběhu války s Židy zacházelo. Správně odpovědělo 70 % žáků.

2.1.1.3 Třetí část

V poslední části ukázky se žáci utvrzují v tom, že Felix rodiče má a rozhodne se je také najít a varovat je před domnělým nebezpečím.

- Znovu se zamysli nad otázkou: Co hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá?

Odpověď na tuto otázku se opět skrývá v textu. V ukázce se mluví o Felixových rodičích, tedy je jasné, že Felix je do sirotčince umístěn z jiného důvodu. 59 % žáků na tuto odpověď odpovědělo správně. Tato otázka navazuje u první ukázky na druhou otázku, u které nelze určit správnou odpověď, jelikož se jednalo o metodu předvídání. Žáci tak neměli dostatek informací ke správné odpovědi, tudíž zde byla každá odpověď správná. Autorku této práce ovšem zajímalo, zda žáci jsou schopni odpověď v textu nalézt a změnit tak svou předchozí odpověď. Jelikož na druhou otázku odpovědělo 41 % žáků, že hlavní postava zřejmě nebude mít rodiče a nyní správně odpovědělo 59 % žáků, jde o nárůst 18 % žáků, kteří v textu našli správnou odpověď.

- Proč je dle tebe Felix do sirotčince umístěn?

52 % žáků správně usoudilo z indicií ukrytých v textu, že Felix byl do sirotčince umístěn kvůli jeho bezpečí. Mezi nápovědy patřilo především to, že Felix byl Žid žijící v období druhé světové války a v textu se několikrát mluví o jeho bezpečí.

- Jaké zaměstnání mají Felixovi rodiče?

Odpověď na tuto otázku byla opět ukryta v textu. 95 % jedinců odpovědělo správně, že jejich zaměstnání má něco společného s knihami, tedy že se jedná o spisovatele, knihkupce či knihovníky.

- Co je podle Felixe hlavní činností nacistů?
- Co se Felix rozhodne udělat?

I na tyto dvě otázky žáci mohli najít odpověď v ukázce. Správně na obě otázky odpovědělo 89 % žáků. Otázky zde byly zařazeny z důvodu sledování vývoje hlavní postavy a jeho pochopení nebezpečí a hrůz druhé světové války.

2.1.2 Ukázka č. 2

Tato ukázka není rozdělena na žádné části. Otázky následují až po jejím přečtení. Pojednává o Felixově návratu do rodného města a také do jeho rodného domu. Nenachází zde rodiče, ale potkává se zde s rodinným přítelem, od kterého se dozvídá podstatné informace, které mu pomáhají dospět k pochopení hrůz války.

- Co myslel pan Kopek tím „*bejt jedním z vás*“?

78 % žáků odpovědělo na tuto otázku správně, ačkoliv odpověď v textu není explicitně vyřčená. Odpověděli tedy správně na základě předchozí ukázky, ve které jsme se o Felixovi, dozvěděli mnoho podstatných informací. Jako další nejčastější odpověď se objevovalo být dítětem.

- Co se stalo se všemi Židy?
- A co se stalo s majetkem všech Židů?

Na předchozí dvě otázky odpovědělo správně v obou případech 93 % jedinců. Obě odpovědi žáci našli v textu, který pojednává právě o této problematice.

- Jak na to v ukázce reagovali někteří z ostatních obyvatel, kteří nejsou Židé?

Zaměř se na rodinu Radzynových.

Na poslední otázku našlo správnou odpověď pouze 52 % žáků. Na základě analýzy odpovědí bylo zjištěno, že otázka žákům způsobovala potíže vzhledem ke jménům, která se v ní objevovala a která žáci zaměňovali.

2.1.3 Ukázka č. 3

Tato ukázka obsahuje první setkání Felixe s násilím, vraždou a smrtí. Jedná se o klíčovou pasáž knihy, jelikož zde Felixovi dochází, že jemu i jeho rodičům hrozí opravdu velké nebezpečí. Ukázka je rozdělena na dvě části.

2.1.3.1 První část

- Kdo podle tebe zapálil dům a povraždil rodinu?
- Proč to podle tebe někdo udělal?

Zde jsou opět zařazeny otázky zaměřující se na fantazii a kreativitu jedince. Opět se jedná o předpovídání, a tedy žádná odpověď není špatná či správná, jelikož ukázka není dokončena a žáci se z ní nedozvídají, kdo popisovaný čin skutečně udělal. Nejčastěji žáci odpověděli, že dům byl zapálen nacisty či Němci a byli povražděni Židé. Dále se objevila odpověď, že dům zapálil zfanatizovaný dav, který podlehl režimu a propagandě. Také se objevila teorie, že dům zapálili Židé jako pomstu nacistickým vojákům, kteří dům obývali.

2.1.3.2 Druhá část

- Co důležitého v této ukázce Felixovi došlo?

Zde odpovědělo správně 98 % žáků, tedy i ti žáci, kteří se v této problematice vyvíjí společně s Felixem a kteří si do této chvíle mysleli, že činnosti nacistů spočívala především v pálení židovských knih.

2.1.4 Ukázka č. 4

Předposlední ukázka ze souboru čtenáři přibližuje činnost nacistů a také to, co se s Židy v průběhu války dělo. V ukázce jsou zmíněny taktéž termíny spojovány s druhou světovou válkou, tábor smrti či ghetto.

- Co je tábor smrti?

Odpověď na tuto otázku znala celá třída, tedy všech 27 žáků. 63 % zmínilo přímo termín koncentrační tábor a zbytek třídy pojem koncentrační tábor opsal jinými slovy. Žáci tedy do odpovědi psali: místo, kde docházelo k vraždění Židů, místo, kam Židé byli násilně převezeni a museli zde tvrdě pracovat, ohraničená budova, kde docházelo k vraždění Židů.

- Kdo je do táborů smrti umisťován?

Na tuto otázku správně odpověděla taktéž celá třída. Opět se ale zde vyskytovaly výjimečné odpovědi, kdy v pěti případech žáci kromě Židů napsali také doplnění, jako antiárijci, Romové, Poláci, lidé, kteří s daným režimem nesouhlasili, lidé, kteří pomáhali Židům či lidé, kteří vlastnili židovské knihy.

- Kdo je tam vozí?

93 % žáků odpovědělo na tuto otázku dobře. Opět se objevovala doplnění, pomocí čeho byli Židé transportováni, tedy pomocí vlaků.

- Co je vyjádřeno v ukázce pasáží: *Ach maminko, Ach tatínku*. Co Felix právě zjistil?

I v tomto případě odpověděla celá třída správně, tedy i ti jedinci, kteří se o druhé světové války dozvídají pomocí těchto ukázek, a vývoj k jejich poznání se vyvíjí společně s tím Felixovým. Celá třída tedy odpovídá, že Felix právě zjistil, že jeho rodiče jsou buď v koncentračním táboře či jim hrozí přesun do koncentračního tábora. Dále se objevuje také smrt, kdy žáci předpovídají, že rodičům hrozí smrt, či že už jsou mrtví a Felix se tak stává sirotkem.

2.1.5 Ukázka č. 5

Ukázka č. 5 je velmi napínavá, jelikož se s Felixem loučíme ve chvíli, kdy jsou společně s jeho přáteli objeveni a vlečeni na vlakové nádraží. Jeho další osud je zde pouze naznačen a žáci si ho na základě předešlých ukázek mohou domyslet. Jedná se zároveň o poslední ukázkou pracovních listů.

- Co znamená slovo ghetto?

Na tuto otázku odpovědělo správně pouze 38 % žáků. Slovo je v ukázce zmiňováno i popsáno a dle kontextu ukázky si žáci mohli odvodit jeho význam. Doslova ale v ukázce toto slovo vysvětlené nebylo. Mezi další odpovědi žáků patří, že se jedná o místo, kam byli židé přepravováni či místo, kde byli židé nuceni pracovat.

- Zamysli se nad původem všech jmen v této ukázce. O koho se to jedná?

41 % žáků zde odpovědělo, že se jedná o židovské děti či Židy. Dále žáci často psali do určité míry taktéž správnou odpověď, že se jedná o Felixe a jeho dětské přátele, nebo že se jedná o polské děti. Poté ale také 12 % žáků odpovídalo špatně, tedy že se jedná o nacisty a Němce.

- Proč je nacisté vedou na nádraží?
- Kam odtud všichni pojedou?

Na tyto otázky žáci odpovídali často stejně, tedy že je vedou na nádraží, jelikož pojedou do koncentračního tábora tedy že pojedou do tábora smrti. Takto odpovědělo 82 % jedinců.

- Čím pojedou? Jak se tomu v této době říká?

85 % žáků odpovědělo správně, že Židé byli přemísťováni pomocí vlaků, ovšem druhá část otázky je zmátla a často svou odpověď doplňovali o spojení slov parní lokomotiva. Nikdo tedy nenapsal slovní spojení transporty smrti. Otázka sem byla zařazena, jelikož nás zajímalo, zda se někdo s tím to termínem setkal a zda ho v této souvislosti napadne. Žáci neměli možnost se o něm dočíst v dané ukázce.

2.1.6 Shrnutí práce žáků s ukázkami

V rámci první ukázky se žáci nejdříve seznamovali s tematikou, se kterou budou v průběhu pracovních listů pracovat. Tato ukázka tedy žákům neprozrazuje zatím žádné podstatné informace, spíše slouží autorce k tomu, aby zmapovala povědomí žáků o problematice holokaustu. Odpovědi na následující otázky žáci tudíž nevyčetli z jednotlivých úryvků knihy, ale museli na ně odpovědět v rámci svých znalostí a vědomostí. Část žáků mezi

cca 60–70 % vstupuje k vyplňování jednotlivých pracovních listů s povědomím o tom, kdo jsou nacisté a také Židé a v jaké klíčové době působili.

Dle jednotlivých procentuálních výsledků je znát, že žáci nejlépe odpovídali na otázky, na které našli odpověď přímo v textu. To se také projevilo u otázky, které v pracovním listu byla dvakrát. Otázka zní: Co hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá?, kde nás zajímalo, na kolik žáci dokáží s informacemi v textu pracovat, tak aby dokázali správně odpovědět na otázku. V tomto případě svou odpověď na tu správnou změnilo 18 % žáků. Úspěšnost zbytku otázek, jejichž odpověď se ukrývala v ukázce, se pohybovala kolem 80 %–90 %, tedy v té vyšší hranici úspěšnosti.

Úspěšnost některých žáků také ovlivnily pro ně neznámá jména postav vystupujících v knize. Žáci často jména zaměňovali a v důsledku toho odpovídali nesprávně.

Jako klíčovou ukázkou hodnotíme ukázkou č. 3, ve které se i ti žáci, kteří se domnívali, že hlavní činností nacistů je pálení židovských knih, dozvídají pravdu. Je zajímavé pozorovat, že tito čtenáři, celkem se jednalo o 35 % žáků, se vyvíjeli postupně s hlavní postavou knihy Felixem.

Důležité je zmínit, že všichni žáci věděli, co je to koncentrační tábor. Pokud nezmínili přesně tento termín, opsali ho pomocí činnosti, kterou tábor vykonával. Problémové bylo slovo ghetto, které jsme si na závěr hodiny společně vysvětlili. Dále nás zajímalo, zda se někdo z žáků setkal s termínem transport smrti, kdy toto spojení do pracovních listů nikdo z žáků nenapsal. Autorka práce ale musí upozornit na špatný způsob položení otázky, který mohl odpovědi žáků ovlivnit.

2.1.7 Úkol č. 1

Cílem tohoto úkolu bylo, aby si žáci ještě jednou prošli celý příběh Felixe, o kterém se díky jednotlivým ukázkám dozvěděli. Ukázky byly voleny tak, aby si čtenář mohl udělat představu o tom, co vše Felixe v průběhu knihy potkalo a co vše se mu také přihodilo. V ukázkách je také naznačené velké množství toho, o co Felix kvůli židovskému vyznání přišel.

Úkol č. 1 je rozdělen na dvě části. V každé části úkolu č. 1 jsou vybrány a zaznamenány odpovědi žáků. Odpovědi byly vybírány buď na základě nejvyšší četnosti, či na základě zajímavosti daných komentářů. Komentáře jsou citovány, tudíž obsahují gramatické či pravopisné chyby a nespisovnou formu českého jazyka.

2.1.7.1 První část

Úkolem žáků bylo, aby si znovu celý příběh Felixe nechali projít hlavou a napsali pět vět o tom, o co vše Felixe válka připravila. Žákům bylo sděleno pouze jedno pravidlo a to, že každá věta musí začínat slovem Kdysi, tedy názvem celé knihy a jednotlivých kapitol.

85 % žáků dokázalo vymyslet všech pět vět. Zbytek třídy vymyslel minimálně jednu větu se slovem kdysi.

Mezi nejčastější odpovědi patří:

- Kdysi Felix neměl hlad.
- Kdysi Felix neměl starost o své rodiče.
- Kdysi Felix neměl strach.
- Kdysi Felix měl radost ze života.
- Kdysi Felix nedokázal představit život bez rodičů.
- Kdysi Felix nevěděl kdo jsou to nacisté.
- Kdysi Felix nepomyslel, že uvidí někoho mrtvého.
- Kdysi Felix nejel do tábora smrti.
- Kdysi Felix nemusel schovávat. Kdysi byli Felixovi rodiče zdravý a živý.
- Kdysi se Felix nebál.

V rámci tohoto úkolu žáci pronikli do dané problematiky a rozklíčovali tak nejzásadnější informace, které se v textu ukrývaly. Nejčastěji se objevovaly odpovědi, které se určitým způsobem dotýkaly ztráty rodiny, která je pro samotné žáky velmi důležitá a její ztrátu vnímají jako nepředstavitelnou věc.

2.1.7.2 Druhá část

V druhé části úkolu měla autorka za cíl, aby si žáci co nejvíce přiblížili daný příběh ke svému životu, aby jim nepřipadal naprosto odtržený od reálného světa. Měli tedy za úkol napsat jednu větu, která by se týkala jejich života a opět začínala slovem kdysi. Tento úkol splnilo 74 % žáků.

Vybrané odpovědi:

- Kdysi jsem bydlel ve starém domově a ne v paneláku.
- Kdysi jsem si mohl povídat se sourozencem.
- Kdysi jsem měla oba rodiče.
- Kdysi se mí rodiče nehádali.

- Kdysi jsme byla velká rodina.
- Kdysi naši nebyli rozvedení.
- Kdysi jsem mohla poznat prababičku prý byla skvělá.
- Kdysi můj děda byl zdravý.
- Kdysi jsem trávila prázdniny u babičky.

V tomto úkolu se žáci nejvíce otevřeli a odhalili často i velmi intimní informace o svém životě. Na autorku tyto odpovědi působí tak, že žáci chápou pojem změna, který se v jejich podání velmi často pojí s pojmem ztráta. Z analýzy daných odpovědí se někteří žáci do jisté míry dokázali přiblížit Felixově životu tím, že taktéž často zažívají tíživé situace, které pro ně nejsou ani v nejmenším lehké.

Opět se nejčastěji objevovaly odpovědi týkající se rodiny. Žáci znovu přemýšleli nad rodinou, nad ztrátou rodiny a jak moc těžké to je. Velmi častým jevem byla reakce dětí na těžkou situaci mezi rodiči, často rozvod, který je ve společnosti velmi častým jevem, což se taktéž projevilo v tomto úkolu.

2.1.8 Úkol č. 2

V dalším a zároveň posledním úkolu si měli žáci vybrat úryvek z daných ukázek, který na ně nejvíce zapůsobil. Úryvek měli opsat a vedle opsaného úryvku napsat komentář, proč si danou část ukázky vybrali a proč na něj nejvíce zapůsobila.

Jednotlivé ukázky jsou zpracovány v rámci samostatné podkapitoly. Ty obsahují komentář dané ukázky a vybrané komentáře žáků. Odpovědi jsou do této práce citovány, tedy jsou opět přeneseny se značným množstvím pravopisných chyb a nespisovného českého jazyka.

Úkol vyplnilo 78 % žáků. Zbytek třídy úkol nevyplnil vůbec.

2.1.8.1 Ukázka č. 3

Nejčastěji byl úryvek vybírán z ukázky č. 3. Tuto ukázku si vybralo 38 % žáků. Nejčastěji odkazovali na scénu, kdy Felix popisuje mrtvé majitele domu a jejich dcerku ležící na trávniku.

Vybrané komentáře:

- „Je hrozný že kvůli někomu umíralo tolik lidí.“
- „Celá ukázka byla děsivá. Nejvíce mě ale vyděsilo a překvapilo, že tam ležela i malá holčička. Doufám, že přežila.“

- „Je strašné, že někdo dopustil, aby se zabíjeli i malé děti.“
- „Je to dost smutný a strašidelný, pro mě vlastně nepředstavitelný.“
- „Úplně jsem se lekla, jaký byli lidé...Nedokážu pochopit, že „jenom“ kvůli jinému náboženství takhle vraždili.“
- „V týchle části je vidět to uvědomění, že už nemá rodinu a že ho s velkou pravděpodobností nacisté seberou. Nebo zavraždění majitelů a té malé holčičky. Jde vidět, že si Felix uvědomil, že to je reálné a že ti lidé jsou opravdu mrtví.“

Žáci si tak nejčastěji vybrali pasáž, která je seznamuje se smrtí. Podle toho, že si žáci nejčastěji vybrali tuto ukázkou, usuzujeme, že tematika smrti na ně působila silně a byla pro něj nejvíce zajímavá.

2.1.8.2 Ukázka č. 4

Druhou nejčastěji vybranou ukázkou je ukázka č. 4, kterou si vybralo 22 %. Ukázka nám představuje situaci, kdy je nahlas řečena pravda, kterou Felix už delší dobu ví, jen si ji odmítá přiznat. Tato část je velmi emotivní především pro závěr vybrané ukázky, která končí Felixovým povzdechem „Ach, tatínku, Ach, maminko“. Tento povzdech žáci nejčastěji zmiňují ve vybrané pasáži.

Vybrané komentáře:

- „Přemýšlím nad tím tak, že si to vůbec nedovedu představit a že je to hrůza, co se dělo a nejhorší na tom je, že se to doopravdy dělo.“
- „Je hrozný pozorovat, jak se dozvěděl, že už rodiče a všechny ty lidi co odvedli do koncentračního tábora už nikdy neuvidí. Musela to být strašná bolest a taky strach.“
- „Nedokážu si představit, že by mi někdo řekl, že už nikdy neuvidím svoje rodiče.“
- „Tady v té ukázce je vidět, že nacisté používali lži a intriky, aby židy dostali do táborů.“
- „Je mi hrozně, že Felixovi rodiče už nejsou.“

Opět se zde objevuje velmi silná tematika, kterou si žáci, dle jejich komentářů, často spojovali se smrtí.

2.1.8.3 Ukázka číslo 1.

Ukázka č. 1 byla v pracovním listě uvedena v 19 %. Jedná se o ukázku z počátku knihy, kdy se s Felixem seznamujeme a dozvídáme se, že ho rodiče ukryli do sirotčince a on vyrůstá bez nich. Velmi často žáci citují slovo hrdlořezové, a přitom se zamýšlí, proč nacisté páchali tolik škody.

Vybrané komentáře:

- „Proč to nacisté dělali? Proč ubližovali lidem?“
- „Ničili všechno co ti Židé měli rádi aby se cítili ještě víc sami.“
- „Nedokáži se představit, že bych také žila v té době a prožívala to samé, co Felix... je mi ho hrozně líto.“
- „Je mi Felixe hrozně líto, protože ztratil to nejcennější! Ztratil svoje rodiče a teď je úplně sám a cizím místě.“

2.1.8.4 Ukázka č. 5

Ukázku č. 5 si vybralo 8 % žáků. Jedná se o scénu, kdy nacisté objevili skrýš Felixe a jeho přátel a odvádějí je všechny na vlakové nádraží.

Vybrané komentáře:

- „Felix měl tak strašnou smůlu. Ve chvíli, kdy najde přátele a náhradu za svou rodinu ho odvedou do koncentráku. Doufám, že s ním půjdou alespoň všechny ty děti z ukázky, aby nebyl úplně sám.“
- „Museli se všichni hrozně bát, hlavně ty malé děti.“

2.1.9 Dotazník

Na závěr celé práce žáků byl rozdán dotazník, kterým zhodnotili celou práci a také celou knihu. Žáci se mohli vyjádřit k tomu, co je v textu překvapilo či k tomu, co nevěděli a o co je text obohatil. Taktéž nás zajímalo, zda vidí přínos v zabývání se tímto tematem a zda by knihu uvítali v hodinách českého jazyka či dějepisu.

Odpovědi žáků byly vybrány na základě zajímavosti či nejvyšší četnosti. Odpovědi jsou citovány, tudíž mohou obsahovat pravopisné chyby a taktéž nespisovný český jazyk.

- Bylo v textu něco, co tě překvapilo? Pokud ano, co?

Z 27 žáků 55 % jedinců na tuto otázku odpovědělo, že je v textu nic nepřekvapilo, nebo že v tuto chvíli neví, co by do této kolonky napsali.

Vybrané odpovědi, pokud žáci odpověděli ano:

- „To velké vraždění, třeba o té rodině.“
- „Že v té době měli aspirin.“
- „Jména postav, nikdy jsem taková neslyšela.“
- „Úplně všechno, nevěděla jsem, že se tolik zabýjelo a že lidi tolik trpěli.“
- „Že židé měli tak hodně těžký život, pokud vůbec nějaký měli.“
- „Jak tato kniha popisuje, co se dělo s Židy.“
- „Asi mě nejvíc překvapilo, že Barney věděl, kam jdou a nedokázal s tím nic udělat.“

- Bylo v něm něco, co jsi nevěděl? Pokud ano, co?

Z celé třídy 48 % žáků odpovědělo záporně, tedy že v textu nenašli nic, co by před přečtením nevěděli.

Pokud žáci odpověděli ano, tak nejčastější odpovědí bylo slovo ghetto, které žákům dělalo největší potíže a nedokázali ho vysvětlit. Několik žáků, také odpovědělo, že se s ním nikdy dříve nesetkalo.

Vybrané odpovědi, pokud žáci odpověděli kladně, tedy ano:

- „Že nacisté, kromě zabíjení židů, ničili i jejich věci, třeba ty knihy.“
- „Vůbec jsem nevěděl, jak se nazývá ten vlak v týchle době.“
- „Něco jsem věděl a něco taky ne. Hlavní problém byl, že to co jsem věděl jsem nedokázal vysvětlit.“
- „Kam odváželi ty židy a čím je dováželi.“
- „Nechápal jsem, proč tam pálí ty knihy, ale teď už vím, že ničili všechno, co Židům patřilo.“
- „Hodně věcí... promiňte... vysvětlovat se mi to nechce, stydím se.“
- „Hodně věcí, ale vždycky jsem se zapřemýšlela a hodně věcí šlo z textu odvodit.“

- Měl bys zájem si příběh dočíst, po tomto krátkém nahlédnutí do knihy?

Na tuto otázku odpovědělo kladně celkem 82 %.

Pokud žáci odpověděli ano, vybrané odpovědi:

- „Ano, příběh mě děsil, ale ráda bych se dozvěděla, jestli Felixovi rodiče žijí.“
- „Ano. Zajímalo by mě, jak to vypadá v táboře smrti.“
- „Jo, doma mě nutí číst, ale tahle knížka by mi tolik nevadila.“
- Doporučil bys ji svým přátelům? Proč ano/proč ne?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 93 % žáků.

Pokud žáci odpověděli ano, vybrané odpovědi:

- „Ano doporučil, aby lidi věděli, co se s Židy dělo.“
- „Jen těm, co se zajímají o 2. sv. válku., pro někoho by to mohlo být moc drsné.“
- „Ano, aby se o tom všichni dozvěděli a aby se to už nikdy neopakovalo.“
- „Babičce, protože mi o tom pořád vypráví.“
- „Hlavně těm co si neumí představit co dřív bylo za časy.“
- „Ano. Hodně lidí si neuvědomuje, že to bylo strašný. A že by se těm, kteří to dělali/organizovali ani nemělo říkat lidi.“
- „Není to moc šťastná knížka, ale všichni by tohle všechno měli vědět.“
- „Já osobně jsem knihu četla, ale ne každý má rád takové knihy.“
- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce českého jazyka? Proč ano/proč ne?

Na tuto otázku většina třídy odpověděla ano, jedná se o 62 % žáků. Tato otázka byla celkem vyrovnaná, jelikož žáci by knihu spíše přiřadili do hodin dějepisu.

Pokud žáci odpověděli ano, vybrané odpovědi:

- „Ano, hodně nám to pomůže v poznávání minulosti.“
- „Ano. Zvýší se povědomí o holokaustu.“
- „Myslím si, že ano. I když je pravda, že by se více hodila do dějepisu.“
- „Do literatury ano, alespoň by jsme nečetli nudné knížky, ale něco, co nám k něčemu bude.“
- „Ano, sice to je smutné, ale musíme to znát.“
- „Ano. Mělo by se o tom mluvit. Navíc by si někdo uvědomil, že nemá tak těžký život, jak se myslí.“
- „O tomhle by jsme si měli číst a povídat.“

- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce dějepisu? Proč ano/proč ne?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 97 % žáků. Odpovědi byly téměř totožné, jako u předchozí otázky.

Vybrané odpovědi:

- „Ano. Musíme něco vědět o historii.“
- „Ano, něco bychom se dozvěděli pomocí zábavy, příběh byl hezky napsaný.“
- „Přijde mi lepší, si to přečíst, než aby nám to učitelka říkala, líp si to představíme.“
- „Ano, je tam popsané, jak moc to bylo těžké.“
- „Hlavně bych to probírala v dějepisu, jsou to bohužel naše dějiny a musíme je znát.“

2.1.10 Reflexe první knihy

Autorka této práce hodnotí tuto praktickou část kladně. Žáci pracovní listy vyplňovali pečlivě, a přestože bylo předpokládáno, že žáci budou potřebovat k vyplnění více času, zvládli tuto část vyplnit za jednu vyučovací hodinu. Dotazy, které žáci měli, se týkaly především úkolů na konci pracovního listu, ačkoliv vysvětlení úkolů pokládáme za dostatečné. Vysvětlení proběhlo ústně a žáci zadání měli taktéž v písemné podobě. Jediná část pracovních listů, která zůstala nevyužitá, byla část, která měla formu podvojného deníku, tedy linka na pravé straně pracovních listů. Nevyužil ji ani jeden žák, ačkoliv byla taktéž ústně vysvětlena a zdůrazněna.

V první části, tedy v té, kde žáci odpovídali na otázky týkající se textu či jejich vlastních vědomostí a znalostí, bylo velmi zajímavé sledovat, že značná část žáků, se vyvíjela společně s hlavní postavou knihy Felixem. Žáci tedy zjišťovali mnoho informací o tematice holokaustu v průběhu čtení, a jak bylo zjištěno na základě dotazníku, který žáci v závěru své práce vyplňovali, okolo 50 % žáků třídy odpovědělo, že se v práci objevilo něco, co nevěděli či co je překvapilo. Dalším zajímavým bodem, který byl v této části práce shledán je fakt, že mnoho žáků znalo pojmy jako tábor smrti, nacisté či Židé a taktéž věděli, že být Židem v období druhé světové války není dobré, ale už nedokázali vysvětlit základní důsledky, které v tomto období pro Židy byly běžné. Autorka toto vyhodnotila na základě odpovědí žáků na zadané otázky k jednotlivým ukázkám, jejich komentářů v úkolu č. 2 a odpovědí v dotazníku.

Za nejvíce zdařilou a hodnotnou pokládáme již zmiňovanou část týkající se úkolů, ke kterým bylo nejvíce dotazů. Bylo velmi překvapující, nakolik se v rámci úkolu č. 1, tedy ve zpracování věty týkající se jejich života, žáci otevřeli a popisovali často nejniternější události ale také pocity, které jejich život ovlivnily. Ve druhém úkolu bylo velmi zajímavé sledovat uvažování žáků nad danými ukázkami, kdy každý z nich často nad stejnou částí knihy přemýšlel zcela odlišně.

Za mírné nedostatky, které byly v průběhu zpracování již vyplněných dotazníku zhodnoceny, můžeme jmenovat nešťastně položené některé otázky, které se vyskytovaly především u ukázky číslo 5. Odpovědi žáků byly zmatené především u otázky zabývající se původem jmen v textu. Tato otázka měla žáky dovést k tomu, že se jedná o židovské děti. Žáci ale často odpovídali, že se buď jedná o děti či o Felixovy přátele, kdy tyto odpovědi nebyly špatně, ovšem minuly se účinkem. Za problémovou vidí autorka práce také otázku týkající se názvu vlaku, který Felixe a ostatní měl transportovat do koncentračního tábora.

Taktéž zde byly odpovědi žáků zmatené. Žáci často odpovídali, že se jednalo o parní lokomotivu. I v tomto případě se nejednalo o špatnou odpověď.

Za velmi hodnotnou autorka této práce považuje poslední část pracovních listů, a to krátký dotazník. V tomto dotazníku bylo velmi zajímavé pozorovat odpovědi všech žáků. Jelikož se mnohdy do odpovědí rozepsali, bylo tak možné sledovat jejich uvažování nad celou jejich prací, ale také nad dobou, která byla v dané knížce zobrazena. Na základě správnosti a četnosti odpovědí žáků autorka věří, že se tímto způsobem podařilo dobře zmapovat vnímání holokaustu žáky.

2.2 Recepce knihy *Chlapec v pruhovaném pyžamu* žáky základní školy

Soubor pracovních listů k této knize obsahuje tři ukázky, dva úkoly a dotazník, který žáci vyplnili po zpracování pracovních listů. Pracovní listy obsahují menší počet ukázek, jelikož jsou rozsáhlejší, než tomu bylo u předešlé knihy. Pracovní listy vyplnilo 27 žáků stejné třídy, jako předešlé pracovní listy zabývající se knihou *Kdysi*. Pracovní listy žákům trvalo vyplnit cca 45 minut, tedy jednu vyučovací jednotku. Tato kniha byla žáky zpracována jako druhá v pořadí, prodleva mezi vyplněním obou souborů pracovních listů byla měsíční. Důležité je zmínit, že tato kniha je známější než kniha předešlá, už jen díky svému filmovému zpracování, které vidělo sedm žáků ze třídy. Knihu četli dva žáci.

2.2.1 Otázky k názvu knihy

Otázky k názvu knihy obsahují metodu předvídání, kdy žáci na základě pouhého názvu knihy předvídají děj knihy i její tematiku.

- Zamysli se nad názvem knihy. Co podle tebe označuje pruhované pyžamo?

Celá třída na tuto otázku odpověděla, že se jedná o vězeňský oděv.

- O čem podle tebe bude kniha?

Zde 37 % žáků odpovědělo, že se kniha bude zabývat tematikou druhé světové války. 15 % žáků odpovědělo, že bude pojednávat o chlapci, který není svobodný či je zavřený ve vězení. Dalších 15 % žáků odpovědělo, že děj se bude odehrávat blízko koncentračního tábora, kdy přímo užili tento termín. Zbytek třídy odpověděl, že kniha se bude týkat něčeho zcela jiného, ale ve všech případech žáci odhadují tragický děj knihy.

2.2.2 Ukázka č. 1

V ukázce č. 1 se odehrává rozhovor mezi Brunem a jeho otcem. Celý rozhovor probíhá v kanceláři Brunova otce a týká se záhadných jedinců, kteří žijí za plotem, jenž je odděluje. Toto žákům značně napovídá tematiku knihy. Pro žáky je dále především signifikantní závěr ukázky, kdy se Bruno loučí se svým otcem pomocí nacistického pozdravu „Heil Hitler“.

- V jaké době se používal pozdrav „*Heil Hitler*“? V jaké době se tedy ukázka odehrává?

Na tuto otázku odpovědělo správně 93 % žáků. Kdy z 93 % celkem 16 % žáků svou odpověď doplnilo i o správný časový údaj, tedy rozmezí let, kdy druhá světová válka probíhala.

- Kdo takovýto pozdrav používal?

52 % na tuto otázku odpovědělo, že se jednalo o nacistické vojáky/ příznivce Adolfa Hitlera. 25 % z žáků odpovědělo, že se jednalo o vojáky, odpověď už dále nespécifikovali, nedozvídáme se tedy, o jaké vojáky se dle žáků jednalo. 11 % žáků svou odpověď zobecnilo na Němce, které taktéž dále nespécifikovalo. Zbytek třídy odpověděl zcela jinou odpovědí, kterou v těchto případech musíme hodnotit jako nesprávnou.

- Jaké lidi měl na mysli Bruno?

Na tuto otázku 44 % žáků odpovědělo, že se jedná o Židy, vězněné v koncentračním táboře. Dalších 26 % žáků na tuto otázku odpovědělo, že se jedná o vězně, dále tuto odpověď nikterak nespécifikovalo. Zbytek třídy odpověděl zcela odlišnou odpověď, která je hodnocena jako špatná.

- Co měli na sobě, když Bruno tvrdí, že měli všichni stejný oděv?

33 % žáků odpovědělo, že stejný oděv znamenal pyžamo či pruhované pyžamo. Vrátili se tedy k samotnému názvu knihy. 41 % žáků do odpovědi napsalo, že se jedná o vězeňský oděv, kdy z těchto 41 % celkem 10 % žáků spécifikovalo tento vězeňský oděv jako typický pro koncentrační tábor. Zbytek třídy na tuto otázku odpověděl špatně.

- Znovu se zamysli nad názvem knihy. Co označuje pruhované pyžamo?

Na tuto otázku odpovědělo správně, tedy že se jedná o oděv nošený lidmi v koncentračním táboře, celkem 66 % žáků.

- Dokážeš vymyslet, jaké zaměstnání vykonával Brunův otec? Zaměř se na pozdrav, který je popsán v ukázce.

44 % jedinců odpovědělo, že se jedná o vojáka či jinou vojenskou hodnost, dále už ale neurčilo, o jakého vojáka se jedná přesně. Dalších 33 % žáků odpovědělo, že se jednalo o nacistického vojáka či jinou vojenskou hodnost, nebo že se jednalo o příznivce Adolfa Hitlera, který měl dohled nad koncentračním táborem. Zbytek žáků na tuto otázku buď vůbec neodpověděl, nebo odpověděl nesprávně.

- Co si myslíš o tomto tvrzení Brunova tatínka: „*Ti lidé... víš, to nejsou vůbec lidi, Bruno.*“?

Na tuto otázku odpovědělo 58 % žáků, že s tímto tvrzením nesouhlasí, jelikož to, že je někdo Žid neznamena, že se nejedná o člověka. Další žáci buď neodpověděli či odpověděli, že si Brunův otec myslí, že daní jedinci provedli něco špatného a neodpustitelného, proto toto tvrdí.

- Proč si Brunův tatínek myslí, že to nejsou lidé, i když víme, že jako lidé vypadají, mluví a chovají se tak?

Na tuto otázku odpovědělo 55 %, že si to otec myslí kvůli svému postavení a názoru, tedy protože se jedná o nacistického vojáka. Zbytek třídy na otázku neodpověděl či odpověděl zcestnou odpověď.

2.2.3 Ukázka č. 2

Ukázka č. 2 nás v příběhu posouvá dál, přímo k prvnímu setkání a seznámení hlavních postav knihy Bruna a Šmuela. Žáci tak při své četbě pozorují střet dvou světů zobrazených v knize, nacistického a židovského světa.

2.2.3.1 První část

- Kde Bruno našel chlapce? A co oba chlapce odděluje?

Odpověď na tuto otázku žáci našli v textu, správně na ni odpovědělo 87 % žáků.

- Jak byl chlapec oblečený?

I na tuto otázku žáci našli odpověď v průběhu čtení textu, zodpověděl ji stejný počet žáků jako předešlou otázku, tedy 87 % jedinců.

2.2.3.2 Druhá část

- V textu sis přečetl o počátku přátelství dvou hlavních postav. Jak se postavy jmenují?

Na tuto otázku jako v předešlých případech žáci našli odpověď v průběhu čtení ukázky, odpověděli na ni správně všichni žáci třídy.

- Zamysli se nad oběma jmény, jakého původu asi jsou?

63 % žáků odpovědělo, že Bruno je jméno německého původu. 40 % žáků odpovědělo, že Šmuel je jméno židovského původu, dalších 22 % jedinců odpovědělo, že Šmuel je jméno polského původu. Zbytek žáků na otázku neodpověděl či odpověděl špatně.

- Pokud víš, že se příběh odehrává v období 2. světové války, jaký bude mezi postavami rozdíl?

Na tuto otázku odpovědělo správně 70 % žáků, vidíme zde tedy určitý posun, kterým si někteří žáci prošli, tedy od chvíle, kdy netušili hlavní zápletku knihy, se postupně přečetli ke správným odpovědím.

2.2.4 Ukázka č. 3

Tato ukázka obsahuje především Šmuelovo vyprávění o své příběhu, osudu. Popisuje tak veškeré těžkosti, kterými si musel jako Žid projít. Žáky tak tato ukázka bezprostředně seznamuje s tím, čemu všemu si Žid za druhé světové války často čelil.

2.2.4.1 První část

Odpovědi na tyto otázky žáci nezjistí přímo z ukázky, která pojednává o označení osob za druhé světové války. Ovšem na základě předchozích ukázek mají žáci dostatek informací k tomu, aby na otázky odpověděli správně.

- Co znamená označení šesticípé žluté hvězdy? Kdo ji musel nosit?

Na tuto otázku odpovědělo správně 90 % žáků.

- Kdo nosil červenou pásku?

70 % žáků odpovědělo na tuto otázku správně.

- Jak se nazývá znak na červené pásce, známý pro období 2. světové války?

Nejméně žáků odpovědělo správně z tohoto okruhu otázek právě na tuto otázku, celkem to bylo 52 % žáků. Odpověď na tuto otázku žáci nenašli v jednotlivých ukázkách, ale museli na ni odpovědět dle svých znalostí a vědomostí.

2.2.4.2 Druhá část

- Sice se oba chlapci museli přestěhovat, ale jak velký rozdíl v přestěhování byl?

Všichni žáci ve třídě správně vnímali, jak moc velký rozdíl ve stěhování obou chlapců byl. Na otázku mohli odpovědět, i kdyby je text předešlých ukázek příliš neovlivnil, jelikož druhá část ukázky pojednává právě o stěhování obou chlapců.

- Židé se museli stěhovat do určené části města, v případě rodiny Šmuela na konec Krakova. Jak se těmto částem města říkalo?

Na tuto otázku odpovědělo správně pouze 67 % žáků. Odpověď na tuto otázku v ukázce žáci nenašli. Ale slovo ghetto a jeho význam byl probíráno již u předešlé knihy, tudíž žáci si ho mohli zapamatovat z prvního souboru pracovních listů.

2.2.4.3 Třetí část

- Kam je vlak dovezl?

74 % z žáků odpovědělo správně, že se jedná o koncentrační tábor.

- Znáš názvy nějakých koncentračních táborů, které v té době existovaly? Napiš alespoň jeden.

Na tuto otázku odpověděla správně celá třída. Nejčastější odpovědí byla Osvětim. Žáci takto odpověděli hned v 63 % případů. Další nejčastější odpovědí byl Terezín, ten žáci napsali v 55 % případů. Často žáci psali Osvětim společně s Terezínem. Dále žáci zmínili názvy jako Dachau či Buchenwald a jeden žák si vzpomněl na Majdanek.

2.2.5 Shrnutí práce žáků s ukázkami

Jelikož se jedná o druhou knihu v pořadí, je pro žáky snazší odhadnout danou tematiku pracovních listů. Taktéž už k tomuto souboru přistupují s určitými vědomostmi a poznatky z předchozího souboru pracovních listů. Pro žáky se zdál známý pozdrav „Heil Hitler“, kdy ho kolem 90 % žáků zařadilo do správného období. Složitější už pro ně bylo určit, kdo takový pozdrav užíval. Odpovědi žáků zde nebyly přímo specifikované, tudíž odhadujeme, že odpověď na tuto otázku znalo cca 80 % žáků, kdy cca stejné procento taktéž odhadlo, jaké zaměstnání plnil Brunův otec.

Zajímavá byla rovina týkající se názvu knihy. Většina žáků odhadovala, že pruhovaný oděv znamená vězně či nesvobodného člověka, ale pouze část z nich si to spojila s oděvem v koncentračním táboře. Tato rovina byla žákům osvětlena při čtení druhé ukázky, kdy už cca 70–80 % žáků zjistilo, že Bruno byl Žid, byl vězněn v koncentračním táboře a nosil právě zmiňované pruhované pyžamo.

Další zajímavou částí byla pasáž týkající se jednotlivých označení, která se v době druhé světové války používala. Drtivá většina 90 % žáků věděla, co sloužilo k označení Židů. Ovšem už jen 70 % žáků vědělo, že i nacističtí vojáci měli taktéž svou pásku a pouhých 52 % žáků vědělo s jakým symbolem.

Poslední otázka taktéž testovala vědomosti žáků, které nezískali pomocí čtení ukázek. Věnovala se koncentračním táborům a autorku této práce zajímalo, jaké názvy koncentračních táborů žáci znají. Autorku velmi mile překvapilo, že na tuto otázku odpověděla správně celá třída, kdy každý z žáků jmenoval alespoň jeden koncentrační tábor.

Stejně jako u předešlých pracovních listů, nejvyšší úspěšnost žáků byla zpozorována u otázek, jejichž odpovědi žáci našli v jednotlivých ukázkách.

2.2.6 Úkol č. 1

V úkolu č. 1 měli žáci za cíl do daného schématu spojených kruhů zapsat to, co se dozvěděli o Brunovi, poté o Šmuelovi a jako poslední to, co platilo pro oba chlapce, tedy to, co měli společného. Žáci tak shrnuli, vše, co se o chlapcích díky jednotlivým ukázkám dozvěděli. Stejně tak jako tomu bylo při zpracování první knihy, v této diplomové práci budou citovány doslovné odpovědi žáků, je tedy možné, že budou obsahovat pravopisné chyby a nespisovnou formu českého jazyka.

Tento úkol se pokusila vyplnit celá třída, každý z žáků napsal, alespoň něco do jednoho konkrétního kruhu.

Nejčastější informace o Brunovi:

- „Je syn nacistického vojáka.“
- „Žije si jako v peřince.“
- „Musel se stěhovat, ale do krásného prostředí.“
- „Měl to v životě celkem lehké, neřešil to, co Šmuel.“
- „Nosil normální oblečení.“
- „Je volný a svobodný.“
- „Měl pokoj sám pro sebe.“
- „Celkově měl vše lehčí, hlavně měl co jíst.“
- „Vůbec netušil která bije a co se mu děje pod nosem.“
- „Neví, že Šmuel je žid.“

U tohoto úkolu se projevilo, že většina žáků v textu dokáže najít správně odpovědi na otázky, ale také podstatné informace, které pro ně byly důležité ke splnění tohoto úkolu. Žáci v textu našli vše důležité o Brunovi.

Nejčastější informace o Šmuelovi:

- „Byl donucen se přestěhovat a teď žije v koncentráku.“
- „Museli bydlet v jednom bytě a to hned několik rodin.“
- „Žid, nosí na ruce pásku s hvězdou a pruhované pyžamo.“
- „Má hlad, je špinavý, hubený a bosý.“
- „Musí nosit pruhované oblečení a nemá boty ani ponožky.“
- „Neví, kde je jeho maminka.“

- „Jeho tatínek je hodinář a nemůže se už tak žít.“
- „Má velkou rodinu, ale kdoví kdo z nich přežije.“
- „Odvlekli ho a sebrali vše co měl rád, včetně jeho maminky.“

Do kruhu týkající se postavy Šmuela se žáci rozepsali o mnoho více než do kruhu týkající se Bruna. Usuzujeme, že se tak dělo proto, že problematikou židovství jsme se zabývali s žáky už v rámci prvního souboru pracovních listů, tudíž mnoho informací o problematice židovství a holokaustu už žáci věděli z předešlé hodiny. Opět platí, že i v tomto případě žáci našli všechny podstatné informace o Šmuelovi.

Co měli oba spolčeného, nejčastější informace:

- „Oba se stěhovali.“
- „Oba jejich tatínkové nosí pásy, každý jinou.“
- „Kluci a přátelé.“
- „Stejně staří, alespoň přibližně.“
- „Ani jeden z nich neví, co přesně se děje.“
- „Bydlí téměř na stejném místě.“
- „Společný příběh doufám.“

Díky těmto odpovědím je znát, že se žáci v textu zorientovali a dokázali vyhledat pro ně podstatné informace, tak aby tento úkol zvládli splnit.

2.2.7 Úkol č. 2

Úkol číslo 2 je stejný, jako u předešlých pracovních listů. Znovu se žáci mají zamyslet nad danými ukázkami a vybrat si z nich jednu, která je něčím zaujala, ať už se jim líbila nejvíce či nejméně, vyděsila je nebo jim přišla napínavá. Jako u předešlého úkolu budou žáci citováni, je možný výskyt pravopisných chyb a nespisovného českého jazyka.

Tento úkol splnilo 71 % žáků. Ti si vybrali pasáž napříč všemi ukázkami.

2.2.7.1 Ukázka č. 3

Pasáž z ukázky č. 3 si vybrali žáci nejčastěji, a to v podobě různých úryvků, které se často týkali toho, jak Šmuel popisuje svůj život a to, co ho v životě potkalo. Nejčastěji si zvolili úryvek, ve kterém od rodiny oddělili maminku. Dále také často vybírali úryvek, který popisuje ony pásy, jež žáky nejčastěji v textu překvapily, jelikož to bylo něco, co nevěděli. Ze 71 % si celkem 41 % žáků vybralo ukázkou č. 3.

Vybrané komentáře:

- „Přijde mi strašné rozdělit celou rodinu, hlavně maminka zůstane úplně sama.“
- „Přemýšlím stále nad páskami Němců.“
- „Strašný že nemohli v tom vlaku dýchat, vždyť jeli hrozně dlouho.“
- „Nejvíc mě dostalo, že jim sebrali maminku.“
- „Zajímalo by mě, kolik jich v tom vagónu bylo.“
- „Je hrozné že se k nim chovali jak ke zvířatům.“
- „Celé je to hrůza prostě, nedokážu si to představit.“
- „Že z toho má trauma na celý život. Je mi ho líto... chudák.“
- „Zaujalo mě, jak se kluci seznámili. Je vidět, že to Brunovi nedochází, ale není se co divit, protože Brunův tatínek ho tak vychovával, aby se nic nedozvěděl a aby vůbec nevěděl kdo je žid.“
- „Nechápu, že o židech ten Bruno nic nevěděl, vždyť trpěli u jeho baráku.“

Žáci si nejčastěji vybrali ukázkou, ve které jsou zobrazeny explicitně hrůzy druhé světové války, které potkávaly Židy. Dle komentářů žáků můžeme usoudit, že tyto hrůzy zapůsobily i na ně. Často se dělo, že žáci srovnávali své životy s tím Šmuelovým, kdy tuto situaci většinou popisovali tak, že si ji zcela nedokáží představit.

2.2.7.2 Ukázka č. 2

Jako druhou nejčastější si žáci vybrali ukázkou č. 2. Tuto ukázkou si vybralo 19 % žáků.

Vybrané komentáře:

- „Líbí se mi, že se Bruno se Šmuelem bavil. Alespoň Šmuel nebyl na to všechno sám a měl kamaráda.“
- „Hubenějšího a smutnějšího kluka. Tak moc smutný.“
- „Jak popisuje ty zoufalé oči... přitom mu nemůže nijak pomoci.“
- „Tady jsem se konečně dozvěděl co znamená název, všechno to dává najednou smysl.“
- „Zde je popsáno, jak moc strašně se musí žít v táboře smrti, když Šmuel vypadá tak jak vypadá.“

Tato ukázka se zabývá seznámením obou chlapců. Na žáky nejvíce zapůsobilo to, jak je Šmuel v ukázce popisován, především je zde popisován jeho vzhled. Žáci na základě svých znalostí a tohoto popisu často komentovali, že v této ukázce jsou nepřímo popsány podmínky v koncentračním táboře.

2.2.7.3 Ukázka č. 1

Tuto ukázku si vybralo 11 % žáků. U této ukázky žáci často citovali „Heil Hitler“, dále také popis, ve které Brunův otec syna ujišťuje, že Židé nejsou lidé.

Vybrané komentáře:

- „To vykřiknutí mi přišlo, jako facka, nechápu že to učí děti.“
- „Je to nepředstavitelný, že takhle musel zdravit svého otce,“
- „Proč by to neměli být lidé? Šílená doba.“

2.2.8 Dotazník

Dotazník má stejnou strukturu a stejné otázky jako u předešlého souboru pracovních listů. Žáci tak hodnotí celou jejich práci a taktéž samotnou knihu. Mají možnost se k ní ještě vyjádřit a okomentovat ji.

- Bylo v textu něco, co tě překvapilo? Pokud ano, co?

Na tuto otázku odpovědělo 75 % žáků záporně, tedy že je v textu nic nepřekvapilo.

Vybrané odpovědi, pokud žáci odpověděli, že ano:

- „Že ten německý kluk nevěděl, kdo jsou ti židé a proč jsou hubení a špinaví a co se jim děje.“
 - „Překvapil mě ten velký plot, myslela jsem, že byli zavření někde uvnitř.“
 - „Jaktože Bruno mohl stát u toho plotu, aniž by ho někdo odtrhl pryč, vždyť se mohl dostat na druhou stranu a být v nebezpečí. Proč mu to rodiče dovolili?“
 - „Že Bruno nebyl žid, myslel jsem, že to on bude za plotem.“
 - „Jméno Šmuel, nikdy jsem ho neslyšel.“
 - „Ano, že nosili pásky i Němci.“
- Bylo v něm něco, co jsi nevěděl? Pokud ano, co?

63 % žáků na tuto otázku odpovědělo záporně, tedy, že rozuměli a vše věděli.

Vybrané odpovědi, pokud žáci odpověděli ano:

- „Že byli dvě pásky. Věděla jsem o židech, ale nevěděla jsem, že i němci měli svoje.“
 - „Co měli němci na páskách, ten znak.“
 - „To že se židi rozdělovali, na ženy, muže, děti. Že jako rodina nebyli spolu.“
 - „Nemohla jsem si vzpomenout na ty části města a jak se jim říkalo.“
 - „Původ Šmuela.“
- Měl bys zájem si příběh dočíst, po tomto krátkém nahlédnutí do knihy?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 84 % žáků.

Vybrané odpovědi, pokud žáci odpověděli kladně:

- „Líbilo se mi o čem kniha je, je to zajímavé.“
 - „Musíme o tom vědět víc.“
 - „Ano, zajímá mě, jak to dopadne s oboumama klukama. Jestli se spřátelí a Bruno Šmuela zachrání.“
 - „Ano, hodně věcí o tom nevím, ale zajímá mě to.“
 - „Spíš jo, lepší než číst nudný knížky třeba Šrámka.“
- Doporučil bys ji svým přátelům? Proč ano/proč ne?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 78 % žáků. Tedy většina by ji svým přátelům doporučila.

Vybrané odpovědi:

- „Zvýší se tak povědomí o holokaustu.“
 - „Ano, je to napínavé.“
 - „Koho tohle období zajímá určitě, já si jí půjčím v knihovně ráda.“
 - „Ano je to nádherně sfilmovaná knížka.“
 - „Ano pro ty kteří si tu dobu neumějí představit, takže všichni z nás.“
 - „Ano a koho nebaví číst, tak alespoň film.“
 - „Ne tomu kdo nerad čte, ale aspoň mu pustit film, ať o téhle hrůze něco ví.“
- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce českého jazyka? Proč ano/proč ne?

65 % žáků si myslí, že zařadit knihu do hodin českého jazyka je vhodné.

Vybrané odpovědi:

- „Jasně, i Čechů se koncentrační tábory týkají.“
 - „Ano, aspoň bychom přestali odmítat číst, když by nás kniha bavila.“
 - „Nepatří to spíš do dějepisu? Ale tam by to s náma asi nikdo nedělal.“
 - „Ano hodiny by mě pak víc bavily.“
 - „Ano, musíme se o tom učit.“
 - „Ne, řekl bych, že je to látka do dějáku.“
- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce dějepisu? Proč ano/proč ne?

90 % žáků si myslí, že do dějepisu tato kniha patří a měla by být náplní hodiny.

Vybrané odpovědi:

- „Jo, sem mi to přijde logičtější.“
- „Ano, je lepší si o tom číst z napínavého příběhu, než když to máme jen poslouchat.“
- „Joooooooo! Bylo by to super.“
- „Určitě, bavilo by mě to.“
- „Ano musíme to vědět a hlavně co se dřív dělo.“
- „Já jsem pro, ale těžko říct, co na to naše učitelka, tu by to asi moc nebavilo.“

2.2.9 Reflexe druhé knihy

Autorka považuje za zdařilý i tento úsek praktické části. Na žácích byl v průběhu vyplňování listů znát zájem o problematiku, pracovali pečlivě a soustředěně. V rámci práce padlo pouze několik dotazů a ty se týkaly především úkolu č. 1.

Je důležité zmínit, že tyto pracovní listy byly vyplňovány jako druhé v pořadí. Tudíž žáci již věděli, co je čeká a na co se mají připravit. I tento fakt mohl vyplňování ovlivnit. Žáci tím pádem dokázali odhadnout o jakou tematiku se bude jednat a mnoho termínů již znali z předešlých pracovních listů, ačkoliv se autorka této práce snažila, aby otázky a celkové zaměření listů nebylo totožné ale pouze podobné. Jak je již výše psáno, snažili jsme se tento efekt eliminovat, tak aby ve vyplňování byla určitá časová prodleva, a to měsíc. Dalším takovým faktorem, který práci mohl ovlivnit je, že se jedná o známější knihu, než je kniha *Kdysi*. Knihu *Kdysi* četla jedna žákyně, tuto knihy četli tři žáci a větší počet žáků viděl alespoň filmové zpracování.

V první části týkající se práce s textem, je již znát určitá znalost problematiky. Žáci měli spíše problém se zorientovat v postavách, tak aby si ujasnili jednotlivé vztahy, ale také postavení jednotlivých osob vystupujících v knize. Zcela určitě si ale z minulých pracovních listů odnesli to, co znamenalo být v této komplikované době Židem a co vše to také obnášelo. V minulých pracovních listech jsme se setkali s problémovým slovem ghetto. Toto slovo žákům dělalo velké obtíže, proto jsme si ho po skončení práce společně vysvětlili. Autorka schválně tento termín zapojila také do druhého souboru pracovních listů, kde už správně odpovědělo 67 % žáků, což je o 29 % více žáků než v předešlém souboru.

Jako problémové vidí autorka této práce již zmiňovaná jména. Ta se žákům pletla dohromady, a v důsledku toho často odpovídali špatně. Na jména si taktéž pár žáků stěžovalo v dotazníku, který na závěr hodiny žáci vyplňovali.

Autorka si opět dovolí jako nepřínosnější hodnotit část věnující se praktickým úkolům. V úkolu č. 1 nás zajímalo, zda žáci budou schopni právě zjištěné informace správně uchopit a dále s nimi pracovat, což se většině žáků podařilo. Taktéž většina z nich vystihla ty nejpodstatnější věci, které se v textu nacházely. U ostatních žáků se zde opět promítl problém se jmény, který se projevil i v tomto úkolu.

Za vůbec nejzdařilejší část ovšem autorka považuje úkol č. 2, kde se opět projevilo to, jak žáci nad textem uvažují. Každý z nich viděl důležitost v jiné ukázce, ve zcela jiné pasáži a každý z nich nad danou pasáží přemýšlel odlišně. Nejvíce autorku potěšil komentář, kdy

jedna dívka označila za důležité všechny pasáže a připsala k nim komentář: *„Díky úryvkům jsem zjistila, že mě to zajímá a půjčím si tuto knihu, těším se, až se dozvím, jak příběh chlapců pokračuje.“*

Závěr

V diplomové práci s názvem *Literatura pro mládež s tematikou holokaustu v recepci žáků základní školy* (Morris Gleitzman – *Kdysi*, John Boyne – *Chlapec v pruhovaném pyžamu*) bylo naším hlavním cílem zhodnotit povědomí žáků o problematice holokaustu a zároveň zjistit, jak žáci druhého stupně základní školy tento pojem chápou a rozumí mu. Dále bylo cílem práce navrhnout vhodné pracovní listy pro zapojení dané problematiky do výuky českého jazyka a literatury.

V teoretické části jsme se pokusili zmapovat historické kořeny literatury pro děti a mládež zabývající se druhou světovou válkou. Dále se práce zaměřila na současnou literaturu pro děti a mládež obsahující tematiku holokaustu. Ze současné literární produkce si autorka vybrala dvě knihy, a to *Kdysi* Morrisa Gleitzmana a *Chlapec v pruhovaném pyžamu* Johna Boyna, kterými se dále zabývala v rámci teoretické části. Knihy byly vybrány na základě zhodnocení zobrazení holokaustu a pro účely praktické části této práce se autorce jeví jako nejvhodnější. Jedná se o jedny z neznámějších titulů ze současně vydávané literatury pro děti a mládež.

Praktická část zahrnuje návrh dvou souborů pracovních listů zabývajících se holokaustem a druhou světovou válkou. Tyto dva soubory byly vyzkoušeny také v praxi, konkrétně v 8. třídě na druhém stupni základní školy. Pracovní listy vyplnilo celkem 27 žáků, kteří v rámci literatury tematiku druhé světové války ještě neprobírali. Autorka tak měla možnost zhodnotit jejich dosavadní znalosti, které se projeví především při vyplňování první části souborů pracovních listů, kdy žáci prozatím nezískali informace z vybraných ukázek.

Soubory pracovních listů se skládaly z ukázek z výše zmíněných knih. Porozumění jednotlivým ukázkám bylo zjišťováno pomocí otázek, přičemž některé odkazovaly k jednotlivým ukázkám, ale některé otázky byly zaměřené na vědomosti a znalosti žáků, které prozatím z textu nezjistili. Dále byly do souborů zapracovány taktéž pracovní listy, které poté autorka zhodnotila jako nejprínosnější pro její práci. Po ukončení činnosti s jednotlivými listy byl žákům rozdán krátký dotazník, kterým hodnotili celkově práci s danými knihami a pracovními listy.

Praktická část byla autorkou hodnocena kladně a jako přínosná. Došlo ke zjištění, že počáteční znalosti žáků nejsou příliš valné, ale v průběhu vyplňování jednotlivých pracovních

listů můžeme vidět pokrok, kterým žáci prošli. Nejpriznáčněji bylo tento pokrok možno sledovat v rámci prvního souboru pracovních listů. Zde jsme u části žáků zaznamenali, že žáci nebyli zcela obeznámeni s problematikou holokaustu a až v průběhu čtení se dopracovali k poznání a pochopení této oblasti našich dějin. Toto usuzujeme především kvůli odpovědím žáků, kdy byli schopni vysvětlit pojmy související s druhou světovou válkou, jako například koncentrační tábor, Židé, nacisté, ale už si nedokázali propojit tyto informace s problematikou holokaustu.

Taktéž se ukázalo, že žáci dokáží pracovat s textem a jsou schopni nalézt odpovědi na dané otázky. V případě, že se jedná o otázky, jejichž odpověď naleznou žáci přímo v textu, se úspěšnost správné odpovědi pohybuje kolem 80–90 %. Ve chvíli, kdy ale žáci potřebují použít taktéž své předešlé vědomosti a znalosti nabyté díky těmto ukázkám, úspěšnost mírně klesla. Ale i v tomto případě je většina žáků schopna odpovědi zpracovat, což se ukázalo například v pracovním listu knihy *Chlapec v pruhovaném pyžamu* v úkolu č. 1. Autorka práce hodnotila taktéž práci s ukázkami v rámci knihy *Kdysi* v otázce: Co hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá? Tato otázka byla položena dvakrát. Nejdříve na začátku knihy, kdy žáci nebyli seznámeni s danou problematikou, a poté podruhé ve chvíli, kdy už si žáci díky zjištěným informacím z textu měli být schopni odvodit odpověď. Tohoto kroku bylo schopno 18 % žáků.

Za nejprínosnější praktické části byly zhodnoceny především úkoly u každého z pracovních listů. Zde se měli možnost žáci projevit a odkrýt tak své uvažování nad danými ukázkami, a tedy celkově o holokaustu.

Na základě ověření pracovních listů v hodinách českého jazyka a literatury je hodnotíme jako zdařilé. Pracovní listy žáky zajímaly a díky tomu na nich pracovali poctivě. Po jejich vypracování se žáci doptávali na dané knihy a příběhy jednotlivých hrdinů. V rámci hodnocení jednotlivých odpovědí žáků můžeme konstatovat, že i ti žáci, kteří měli nulové povědomí o holokaustu, si na konci pracovních listů odnesli důležité informace k obeznámení s danou tematikou. Pracovní listy pomohly k pochopení problematiky holokaustu, dle autorky se tak neminuly účinkem a splnily to, co bylo jejich cílem, potažmo cílem celé předložené diplomové práce.

Neformální a v úvodu práce nevytyčený cíl zvýšit u dětí povědomí vzhledem k tématu holokaustu se dá v úplném závěru shrnout komentářem jedné z žákyň, která v závěrečném dotazníku uvádí: „*Díky úryvkům jsem zjistila, že mě to zajímá a půjčím si tuto knihu, těším se,*

až se dozvím, jak příběh chlapců pokračuje.“ Pakliže by měly tyto pracovní listy přivést k zájmu o podobně složitá, nicméně zásadní témata byť jednoho čtenáře, má tato práce podle autorky rozhodně své opodstatnění a smysl.

Seznam použité literatury

Primární:

BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Přeložila Jarka STUHLÍKOVÁ. Praha: Sloart, 2017. Brio. ISBN 978-80-7529-290-2.

GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložila Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1885-8.

Sekundární:

APELFELD, Aharon. *O holčičce z jiného světa*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03665-6.

ČEŇKOVÁ, Jana, Naděžda SIEGLOVÁ a Kateřina DEJMALOVÁ. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 807367095X.

ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7.

DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945-1965*. Praha: Československý spisovatel, 1987, 265 s.

HOLÝ, Jiří. *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-874-8114-1.

HUBÁLKOVÁ, Radomíra a Kateřina ŠAFRÁNKOVÁ. *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů pro žáky 5.-9. tříd: postava*. Dobříš: Šafrán, 2015. ISBN 9788090597815.

HUBÁLKOVÁ, Radomíra a Kateřina ŠAFRÁNKOVÁ. *Záznamy z četby pomocí grafických organizérů pro žáky 5.-9. tříd: další nápady*. Dobříš: Šafrán, 2016. ISBN 9788090597860.

CHALOUPKA, O. – VORÁČEK, J.: *Kontury české literatury pro děti a mládež*. 2.vyd. Praha: Albatros, 1984. 539 s.

KLÍMA, Ivan. *O chlapci, který se nestal číslem*. Praha: Židovské muzeum, 1998. s. 3. ISBN 80-85608-20-0.

- KOŠŤÁLOVÁ, Hana et al. *Čtenářské gramotnosti jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: Česká školní inspekce, 2010.
- LEVINE, Karen. *Hanin kufřík*. Praha: Portál, 2013. s. 116. ISBN 978-80-262-0521-0.
- LEYSON, Leon, Marilyn J. HARRAN a Elisabeth B. LEYSON. *Chlapec na dřevěné bedně: jak se nemožné stalo možným-- na Schindlerově seznamu*. Praha: Fortuna Libri, 2013. Fortuna Litera. ISBN 978-80-7321-734-1.
- PAŘÍK, Arno. In: KLÍMA, Ivan. *O chlapci, který se nestal číslem*. Praha: Židovské muzeum, 1998. s. 3. ISBN 80-85608-20-0.
- PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9.
- PRESSBURGER, Chava. *Deník mého bratra: zápisky Petra Ginze z let 1941-1942*. Praha: Trigon, 2004. ISBN 80-86159-54-x.
- ŠLAPAL, Miloš, Hana KOŠŤÁLOVÁ a Ondřej HAUSENBLAS. *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Nový Jičín: Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum Nový Jičín, 2012. ISBN 978-80-905036-8-7.
- ULMANOVÁ, Hana. *Uri Orlev o své knize Ostrov v Ptačí ulici*. Český rozhlas Vltava [online]. 2013 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/uri-orlev-o-sve- knize-ostrov-v-ptaci-ulici-5145024>
- URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.
- URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-379-9.
- URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: (reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004, 457 s. ISBN 8072201859.
- VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013. Kouzelný atlas putování časem. ISBN 978-80-247-4761-3.
- VŠETIČKA, F., 1992. *Stavba prózy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 152 s. ISBN 80-7067-203-X.

Elektronické zdroje:

Annika Tetzner, Červená stuha. Zlatá stuha [online]. 2012 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cervena-stuha#prettyPhoto>

BOYNE, J., 2018. *Biography*. [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>

BOYNE, J., 2018. *The Boy in the Striped Pyjamas*. [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://johnboyne.com/book/the-boy-in-the-striped-pyjamas-6/>.

BÜLOW, Lois. *Little Leyson. Oskar Schindler*. [online]. 2015 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <http://www.oskarschindler.dk/leyson.htm>

CINGER, František. *Román Petra Ginze: Návštěva z pravěku*. Novinky.cz [online]. 2008 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/148547-roman-petra-ginze-navsteva-z-praveku.html>

Deník Anne Frankové vychází jako komiks. Autory jsou Folman a Polonsky, tvůrci filmu Valčík s Baširem. Hospodářské noviny [online]. 2017 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-65973500-denik-anne-frankove-komiks-triada-ari-folman-david-polonsky>

Dítě s hvězdičkou. ČBDB.CZ [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/kniha-70089-dite-s-hvezdickou>

FRANKOVÁ, Kristýna. *František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit*. Český rozhlas Vltava [online]. 2018 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

František Tichý, Princ se žlutou hvězdou. Zlatá stuha [online]. 2015 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/princ-se-zlutou-hvezdou->

FRENCH, Jackie. *About Jackie*. Jackie French [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <http://www.jackiefrench.com/about-jackie>

FRENCH, Jackie. *Hitler's Daughter*. Jackie French [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <http://www.jackiefrench.com/hitler-s-daughter>

GLEITZMAN, M., 2018. *Biography*. [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://www.morrisgleitzman.com/biographies.htm>

Lois Lowry. iBbY [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: http://www.ibby.org/awards-activities/awards/hans-christian-andersen-awards/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=155&cHash=0fb0a2d8fd277049b4bfa796a0b7760b#

NOVECK, Myra. *Aharon Appelfeld, Israeli Novelist Haunted by the aust, Dies at 85*. The New York Times. [online].2018 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/01/04/obituaries/aharon-appelfeld-dies.html>

PILÁTOVÁ, Markéta. *Dar slušnosti*. Respekt.cz. 2015 [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/14/dar-slusnosti>

Uri Orlev. ČBDB.CZ [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-37210-uri-orlev?show=knihy>

VÁLKOVÁ, Veronika. *Spisovatelka*. Veronika Válková [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.veronika-valkova.com>

Přílohy

Soubor pracovních listů ke knize *Kdysi*

Kdysi Moris Gleitzman

Ukázka č. 1

KDYSI jsem žil v sirotčinci v horách, i když jsem tam vůbec být neměl, a málem jsem vyvolal vzpouru.

- Co je podle tebe sirotčinec a kdo do něj býval umístěn?

- Co podle tebe hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá?

- O čem podle tebe bude celá kniha?

„Tohle pro tebe musí být strašné,“ říká. „Kéž bys nebyl tohle viděl, co tam dělají. Myslela jsem, že až sem nahoru se ti surovci nebudou obtěžovat jezdit, ale zdá se, že dříve či později se stejně objeví všude.“

„Knihovníci?“ nechápu.

„Nacisté,“ opraví mě matka Minka. Vůbec netuším, jak se dozvěděli, že tu mám židovské knihy. Ale nic se neboj. Nemají podezření, že jsi Žid.“

Zůstanu na ni civět.

Tihle nacisté nebo jak se jmenují, jezdí po celé zemi a pálí židovské knihy?

Najednou pocítím osten strachu kvůli mamince a tatínkovi.

- Kdo jsou nacisté?

- Pokud se v ukázce objevují nacisté, o jaké období se jedná?

- Co znamená být Žid?

- Jaké knihy pálí nacisté v ukázce?

- Proč zrovna takové knihy pálí?

- Hlavní postavou knihy je Felix. Proč by se podle matky Minky měl bát?

V naší zemi řádí banda hrdlořezů, co pálí židovské knihy. Ať jsou maminka s tatínkem na kterémkoliv místě Evropy, nejspíš nevědí, že jejich knihám hrozí nebezpečí.

Musím se je pokusit najít a říct jim, co se děje.

- Znovu se zamysli nad otázkou: Co hlavní postava myslí tím, že v sirotčinci vůbec být nemá?

- Proč je dle tebe Felix do sirotčince umístěn?

- Jaké zaměstnání mají Felixovi rodiče?

- Co je podle Felixe hlavní činností nacistů?

- Co se Felix rozhodne udělat?

Ukázka č. 2

„Všichni jsou pryč,“ říká. „Rosenfeld, tvoji rodiče, všichni. Chci, aby přestal. Chci, aby mě ujistil, že je to jen taková povídačka. Zkusím ho kousnout do ruky.

„Všechny je odvezli do města,“ dodá.

Zkusím to znovu. Tentokrát se mi povede zahryznout. Muž ucukne, ale pak mi znovu zacpe pusou.

„Proto ve vašem domě bydlí ty krysy Radzynovi,“ vysvětlí. „Proto je u nich na prodej Rosenfeldův oblíbený hnědý klobouk. A většina z toho, co po něm zůstalo.“

Tělem mi projede strach. Má pravdu. Klobouk pana Rosenfalda jsem v obchodě opravdu zahlédl.

Znovu zakroutím krk dozadu.

Vyšel měsíc.

Vidím tomu muži do tváře. Je to pan Kopek. Vyvážel záchody s panem Radzynem.

Neměl bys tu být,“ říká pan Kopek. „Pro lidi jako ty jsou tohle špatný časy. Bejt jedním z vás, zašil bych se někde v horách.“

-
-
- Co myslel pan Kopek tím „*bejt jedním z vás*“?

-
- Co se stalo se všemi Židy?

-
- A co se stalo s majetkem všech Židů?

-
- Jak na to v ukázce reagovali někteří z ostatních obyvatelů, kteří nejsou Židé? Zaměř se na rodinu Radzynových.
-
-
-
-
-
-

Ukázka č. 3

Pak uvidím majitele.

Ach ne.

Leží, muž a žena, na trávě vedle slepic. On je v pyžamu, ona má na sobě noční košili. Oba ve stejně pokroucené poloze jako slepice a v kaluži krve.

Mám sto chutí utéct, ale neudělám to. Místo toho seberu pírko a podržím ho té ženě u úst a u nosu. Tak se pozná, jestli je člověk mrtvý. Jednou jsem to četl v jedné knize.

Pírko se ani nehne.

Nepohne se, ani když to zkusím s tím mužem.

I přes panující horko mi běhá mráz po zádech. V životě jsem neviděl skutečně mrtvé lidi. Skutečně mrtví lidé vypadají jinak než mrtví lidé v knihách. Když uvidíte skutečně mrtvého člověka, je vám do breku.

Sedím na trávníku, plameny šlehající z domu mi osuší slzy dřív, než mi stačí sklouznout po tváři.

- Kdo podle tebe zapálil dům a povraždil rodinu?

- Proč to podle tebe někdo udělal?

Začne mi doutnat oblečení. Abych je uhasil, válím po trávě sudy. A zastavím obličejem těsně u dalšího člověka.

Je to holčička, asi šestiletá, a leží na boku.

Malé dítě. Co je to za lidi, že by kvůli nějakým knihám klidně zabili malou holku?

V třesťící hlavě se mi zrodí strašlivá představa. Co když Židy nepronásledují jen kvůli knihám? Co když je to kvůli něčemu jinému?

- Co důležitého v této ukázce Felixovi došlo?

Ukázka č. 4

Cítím, jak z Barneyho vychází mohutný mečivý vzdech.
„Žádný venkov neexistuje,“ říká tiše. „Nacisté nikoho na venkov nevozí. Odvázejí Židy z ghetta pryč, aby je zabili.“
Zvednu hlavu a podívám se na něho.
Cože?
S kopáním se mu snažím vymanit ze sevření, abych mohl najít maminku s tatínkem, než je nacisté odvezou na venkov. Ale Barney mě pevně drží. Má příliš silné paže. Těm neutěču.
„Jak to víš?“ rozkřiknu se na něho.
„Z jednoho tábora smrti někdo utekl,“ odpoví. „Ten muž se vrátil do ghetta, aby se pokusil zbytek z nás varovat.“
Třeští mi hlava.
Tábory smrti?
Barney to má napsané v obličejí, poznám to.
Říká pravdu.
Ach maminko.
Ach tatínku.

- Co je tábor smrti?
-

- Kdo je do táborů smrti umisťován?
-

- Kdo je tam vozí?
-

- Co je vyjádřeno v ukázce pasáží: *Ach maminko, Ach tatínku*. Co Felix právě zjistil?
-
-
-
-
-

Ukázka č. 5

Kdysi nacisté objevili náš sklep. Všechny nás vyvlekli ven a pod namířenými zbraněmi nás přinutili projít celým ghettem.

„Barney,“ špitnu. „Kam nás to vedou?“

Barney hned neodpoví. Vím proč. V náručí tiskne malého Janeka, za ruku drží Henryka, ostatní děti se kolem něj choulí, některé mají na krajíčku a on je nechce ještě víc rozrušovat. Ruth ztratila svůj kartáč na vlasy. Aspoň že Moše má pořád dřívko k žužlání.

„Jedeme na nádraží,“ odpoví Barney nakonec.

„Bude tam voda pro Zeldu?“ Vyzvídám.

„Ano,“ ujistí mě.

Doufám, že se nemýlí. Zeldu mi visí na zádech, rozpálená a malátná, začíná svítat, a jestli jí nebudeme moct ten aspirin dát co nejdřív, celá shoří.

- Co znamená slovo ghetto?

- Zamysli se nad původem všech jmen v této ukázkce. O koho se to jedná?

- Proč je nacisté vedou na nádraží?

- Kam odtud všichni pojedou?

- Čím pojedou? Jak se tomu v této době říká?

Úkoly na závěr:

Úkol č. 1. Napiš, prosím, pět vět, které budou začínat slovem KDYSI. Vždy ve větě bude uvedeno to, co kdysi měl/neměl Felix a co nyní už není/je pravda. (např. KDYSI Felix bydlel s rodinou., KDYSI Felix neměl strach, hlad., atd.).

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Nyní se pokus zamyslet nad svým životem. Ovlivnila nějaká skutečnost tvůj život natolik, že ho pozměnila? Pokus se napsat pár vět o svém životě a opět použij slovo KDYSI.

Úkol č. 2. Dalším úkolem bude, abys vybral jednu pasáž ze všech ukázek, která na tebe nejvíce zapůsobila, nebo o ní nejvíce přemýšlíš a opiš ji do prvního sloupečku. Do druhého sloupečku danou pasáž okomentuj, co tě na ni zaujalo, proč nad ní přemýšlíš, atd.

Pasáž z textu	Můj komentář

Dotazník

- Bylo v textu něco, co tě překvapilo? Pokud ano, co?

- Bylo v něm něco, co jsi nevěděl? Pokud ano, co?

- Měl bys zájem si příběh dočíst, po tomto krátkém nahlédnutí do knihy?

- Doporučil bys ji svým přátelům? Proč ano/proč ne?

- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce českého jazyka? Proč ano/proč ne?

- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce dějepisu? Proč ano/proč ne?

Soubor pracovních listů ke knize **Chlapec v pruhovaném pyžamu**

Chlapec v pruhovaném pyžamu

John Boyne

- Zamysli se nad názvem knihy. Co podle tebe označuje pruhované pyžamo?
-
-

- O čem podle tebe bude kniha?
-
-

Ukázka č. 1

„Otče?“

„Bruno, já už nebudu dál...“

„To není o tom,“ pokračoval rychle, „Jenom bych se Tě ještě rád na něco zeptal.“

Otec vzdychl, ale novou otázku povolil pod podmínkou, že už bude všem řečem konec a celá ta věc bude jednou provždy uzavřena.

Bruno si svou otázku dobře promyslel, přál si, aby tentokrát zněla naprosto přesně, nechtěl znít drze nebo nevychovaně. „Kdo jsou všichni ti lidé tam venku?“

Otec naklonil hlavu doleva a zatvářil se mírně zmateně. „No přece vojáci, Bruno. A sekretariát. Prostě zaměstnanci. Vždyť už je dávno znáš.“

„Ne, já nemyslím tyhle. Myslím ty lidi, co se na ně dívám z okna. V těch barácích, tam v dále. Všichni jsou stejně oblečení.“

„Aha, ty myslíš tamty lidi.“ Otec kývl a lehce se usmál. „Ti lidé... víš, to nejsou vůbec lidi, Bruno.“

Chlapec se zachmuřil. „To že nejsou lidi?“ Nebyl si jistý, co tím chce říct.

„Ve smyslu, jak my tomu rozumíme. Ale s těmi si vůbec nelam hlavu, nemají s tebou vůbec nic společného. A ty nemáš nic společného s nimi. Zkrátka se snaž usadit co nejlépe ve svém novém domově a buď hodný chlapec. To je všechno, co po tobě žádám. Přijmi situaci, jaká je, a všechno bude mnohem snadnější. „

„Ano, otče,“ odpověděl Bruno poslušně, ale ta odpověď ho zdaleka neuspokojila.

Otevřel dveře, avšak otec ho zavolal zpátky, postavil se za stolem, zvedl obočí a dělal, jako by Bruno na něco zapomněl. Brunovi hned došlo, oč asi jde, odříkal tedy, co se od něho očekávalo, a dokonale napodobil otce. Vypjal se, vystřelil pravou ruku do vzduchu a prudce srazil podpatky. Hlasem jasným a co nejhlubším – snažil se vypadat co nejvíc jako on – vykřikl pozdrav, kterým měl užívat vždycky, když se loučil s vojákem.

„*Heil Hitler*,“ zvolal, což byl podle jeho názoru podobný způsob loučení jako třeba: „Tak prozatím sbohem, přeji vám pěkně odpoledne.“

- V jaké době se používal pozdrav „*Heil Hitler*“? V jaké době se tedy ukázka odehrává?
-

- Kdo takovýto pozdrav používal?

- Jaké lidi měl na mysli Bruno?

- Co měli na sobě, když Bruno tvrdí, že měli všichni stejný oděv?

- Znovu se zamysli nad názvem knihy. Co označuje pruhované pyžamo?

- Dokážeš vymyslet, jaké zaměstnání vykonával Brunův otec? Zaměř se na pozdrav, který je popsán v ukázce

- Co si myslíš o tomto tvrzení Brunova tatínka: „*Ti lidé... víš, to nejsou vůbec lidi, Bruno.*“?

- Proč si Brunův tatínek myslí, že to nejsou lidé, i když víme, že jako lidé vypadají, mluví a chovají se tak?

Ukázka č. 2

Při těch úvahách ho nohy nesly až k té vzdálené tečce, z níž se mezitím stala skvrnka, a ze skvrnky se rychle udělala kaňka. A z kaňky se záhy stala figurka, a když Bruno přišel ještě blíž, zjistil, že to není tečka, ani skvrnka, ani kaňka, ani figurka, ale postava.

Byl to chlapec.

Když Bruno spatřil tu tečku, trochu zpomalil, ale ona se stejně brzy stala skvrnkou, potom kaňkou a nakonec postavičkou, ze které se vyklubal kluk. Přestože mezi nimi stál vysoký plot, stejně si připomněl, že na cizí lidi si musí člověk dávat dobrý pozor a doporučuje se přibližovat se k nim velmi opatrně. A tak si jen tak šel, ale netrvalo dlouho a už si stáli tváří v tvář.

„Ahoj,“ řekl Bruno.

„Ahoj,“ řekl ten chlapec.

Byl ještě menší než Bruno, seděl na zemi a v obličejí měl ztracený výraz. Na sobě měl stejné pruhované pyžamo jako ostatní na jeho straně plotu a na hlavě mu seděla pruhovaná čepice. Neměl ani boty, ani ponožky, takže jeho bosé nohy byly dost špinavé. Na paži měl pásku s šesticípu hvězdou.

Když Bruno přistoupil k chlapci, viděl, že sedí na zemi se zkríženýma nohama a upřeně hledí do prachu a hlíny před sebou. Až za chvíli zvedl hlavu a Bruno konečně spatřil jeho tvář. Měl moc divný obličej. Jeho pleť byla šedivá, ale byl to jiný odstín šedi, než na jaký byl Bruno dosud zvyklý. Velikánské oči vypadaly jako světle hnědé karamelky, jejich bělmo bylo neobyčejně bílé, a když se chlapec pozvedl, na Bruna se zadíval pár obrovských, zoufalých očí.

Bruno věděl naprosto jistě, že jakživ neviděl hubenějšího a smutnějšího hochu, protože se rozhodl, že ho osloví.

-
-
- Kde Bruno našel chlapce? A co oba chlapce odděluje?

-
- Jak byl chlapec oblečený?
-
-
-

„Já se jmenuji Šmuel,“ představil se chlapec.
Bruno se zamračil, nebyl si jistý, zda slyšel správně. „Jakže se to jmenuješ?“
„Šmuel,“ opakoval, jako by to bylo to nejobyčejnější jméno na světě. „A řekni mi ještě jednou, jak se jmenuješ ty?“
„Bruno.“
„Takové jméno jsem v životě neslyšel,“ prohlásil Šmuel.

- V textu sis přečetl o počátku přátelství dvou hlavních postav. Jak postavy jmenují?

- Zamysli se nad oběma jmény, jakého původu asi jsou?

- Pokud víš, že se příběh odehrává v období 2. světové války, jaký bude mezi postavami rozdíl?

Ukázka č. 3

„Já vím jen to,“ spustil Šmuel, „že než jsme sem přijeli, tak jsme všichni, tedy tatínek, maminka, já a můj bratr Josef, bydleli v malém bytě nad obchodem, kde tatínek vyráběl hodinky. Každý den jsme se v sedm hodin společně nasnídali, já jsem pak šel do školy a táta spravoval hodinky, které mu lidi přinesli, anebo vyráběl nové. Já jsem měl také krásné hodinky, které mi dal, ale už je nemám. Byly celé zlaté a každý večer před spaním jsem si je natahoval, šly úplně přesně.“

„Co se s nimi stalo?“

„Sebrali mi je.“

„Kdo?“

„No přece vojáci,“ odpověděl Šmuel, jako by to bylo úplně samozřejmé.

„No a pak se začalo všechno měnit. Jednou jsem přišel ze školy domů a našel maminku, jak pro nás všechny dělá pásky ze žluté látky a na každou kreslí hvězdu. Takovouhle.“ Prstem nakreslil do prachu šesticípou hvězdu.

„Řekla nám, že pokaždé, když jdeme ven, si musíme navléknout tuhle pásku.“

„Můj otec nosí také pásku,“ přidal se Bruno. „Má ji připevněnou na rukávu svojí uniformy. Je moc pěkná. Je jasně červená a je na ní černobílý znak.“ Ted' zase on namaloval prstem do prachu obrázek.

-
-
- Co znamená označení šesticípé žluté hvězdy? Kdo ji musel nosit?

-
- Kdo nosil červenou pásku?

-
- Jak se nazývá znak na červené pásce, známý pro období 2. světové války?
-
-

„Tak jsme ty pásky pár měsíců nosili, ale pak přišla zase změna. Vrátil jsem se ze školy domů a maminka řekla, že v našem starém domě už bydlet nesmíme...“

„To se mně stalo taky!“ zvolal Bruno a měl radost, že není jediným chlapcem na světě, který byl donucen se přestěhovat.

„Pak nám řekli, že nesmíme bydlet v našem domě, museli jsme se stěhovat na jiný konec Krakova, kde vojáci postavili vysokou zeď, a potom jsme máma, táta a já s bratrem museli bydlet v jednom pokoji.“

„Všichni dohromady?“ zeptal se Bruno nevěřičně. „V jednom pokoji?“

„Ale nejenom my. Byla tam s námi ještě jedna rodina a tátové a mámy se pořád hádali a jeden jejich syn byl větší než já a mlátil mě, i když jsem mu nic neudělal. Dohromady nás tam bylo jedenáct.“

-
-
- Sice se oba chlapci museli přestěhovat, ale jaký velký rozdíl v přestěhování byl?
-
-

- Židé se museli stěhovat do určené části města, v případě rodiny Šmuela na konec Krakova. Jak se těmto částem města říkalo?
-
-

„Pak přijeli vojáci s velkými nákladáky,“ pokračoval Šmuel.

„Všem poručili, že musí z domů ven. Spousta lidí nechtěla a snažila se někde schovat, ale mám dojem, že je nakonec všechny pochytili. Ty nákladáky nás dovezly k vlakům a ten vlak...“ tady se odmlčel a kouzl se do rtu. Bruno měl pocit, že se dá do pláče, a nemohl pochopit proč.

„Ten vlak byl příšerný. Byli jsme v těch vagonech tak strašně nacpaní. Nebyl tam vůbec vzduch, jenom strašný smrad.“

„Když vlak pak konečně zastavil, vystoupili jsme do strašné zimy a museli jsme jít pěšky až sem.“

„Pro nás přijelo auto,“ řekl Bruno teď už hlasitě.

„Maminku od nás odtáhli někam pryč, a nás, tatínka, Josefa a mě strčili támhle do těch baráků a jsme tam pořád.“

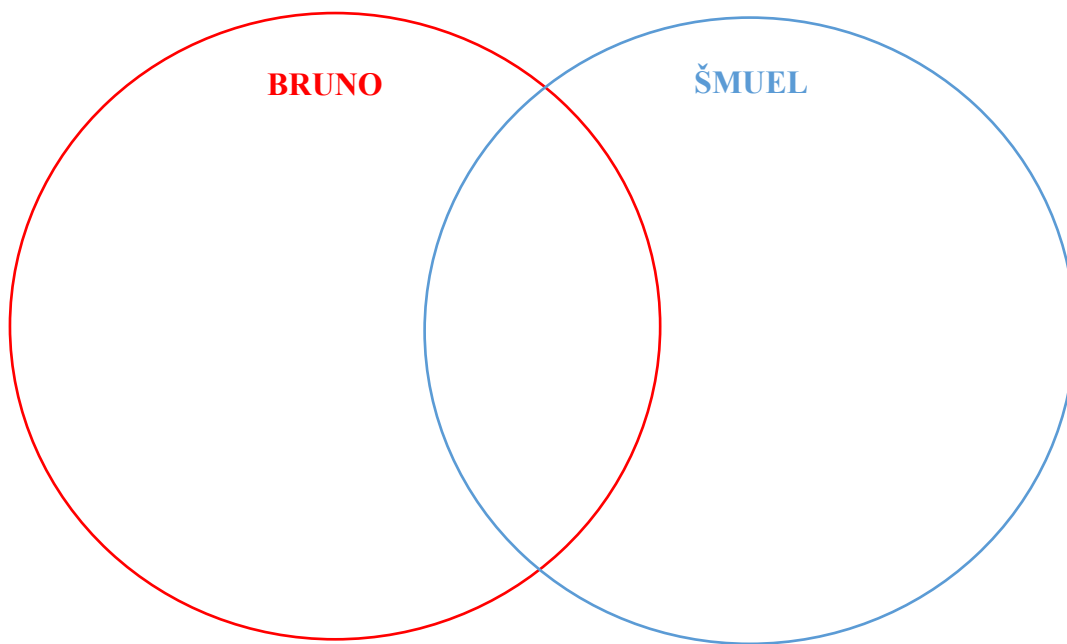

- Kam je vlak dovezl?
-
-

- Znáš názvy nějakých koncentračních táborů, které v té době existovaly? Napiš alespoň jeden.
-
-

Úkol na závěr

Úkol č. 1. Tvým úkolem bude do červeného kolečka zaznačit vše, co ses prozatím dozvěděl o Brunovi. Do modrého kruhu znač vše, co víš o Šmuelovi. Tím, že se nám kruhy protínají, nám vzniklo další místo, do kterého můžeme psát. Využij toto místo k tomu, abys do něj zaznačil vše, co mají oba chlapci společného.

Úkol č. 2. Dalším úkolem bude, abys vybral jednu pasáž ze všech ukázek, která na tebe nejvíce zapůsobila, nebo o ní nejvíce přemýšlíš a opiš ji do prvního sloupečku. Do druhého sloupečku danou pasáž okomentuj, co tě na ni zaujalo, proč nad ní přemýšlíš, atd.

Pasáž z textu	Můj komentář

Dotazník

- Bylo v textu něco, co tě překvapilo? Pokud ano, co?

- Bylo v něm něco, co jsi nevěděl? Pokud ano, co?

- Bylo v textu něco, čemu jsi nerozuměl? Pokud ano, co?

- Doporučil bys ji svým přátelům? Proč ano/proč ne?

- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce českého jazyka? Proč ano/proč ne?

- Myslíš si, že by bylo dobré knihu využít v běžné výuce dějepisu? Proč ano/proč ne?

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Andrea Stráníková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Literatura pro mládež s tematikou holokaustu v recepci žáků základní školy (Morris Gleitzman – Kdysi, John Boyne – Chlapec v pruhovaném pyžamu)
Název v angličtině:	Reception of literature for youth focused on holocaust by primary school students (Morris Gleitzman – Once, John Boyne – The Boy in the Striped Pyjamas)
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá percepcí problematiky holokaustu žáky druhého stupně základní školy. Popisuje historický vývoj literatury pro děti a mládež s tematikou druhé světové literatury a taktéž se věnuje literatuře pro děti a mládež s výše zmíněným námětem vycházející v současné době. V druhé části práce mapuje povědomí žáků o dané problematice a dále také navrhuje možné zpracování tematiky holokaustu v hodinách českého jazyka a literatury na druhém stupni základních škol. V této části práce jsou využívány dvě knihy: Morris Gleitzman – Kdysi a John Boyne – Chlapec v pruhovaném pyžamu.
Klíčová slova:	Druhá světová války, šoa, holokaust, Židé, nacisté, koncentrační tábor, transporty, ghetta, literatura pro děti a mládež, John Boyne, Morris Gleitzman

Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the perception of the Holocaust by second-grade pupils at the basic school. This paper describes the historical development of literature for children and youth focusing on World War II. and it also describes the same issue in current literature. The second part of this thesis offers a survey of pupils' awareness about this topic and suggests options of dealing with the issue of Holocaust at teaching Czech language and literature lessons on the second grade of basic school. Two books are used in this part of the thesis: Morris Gleitzman's <i>Once</i> and <i>Boy in the Striped Pyjamas</i> by John Boyne.
Klíčová slova v angličtině:	Second World War, Shoah, Holocaust, Jews, Nazis, concentration camp, transports, ghettos, literature for children and youth, John Boyne, Morris Gleitzman
Přílohy vázané v práci:	Dva soubory pracovních listů
Rozsah práce:	98 s.
Jazyk práce:	Český jazyk